

PAŞA YAQUB

TORPAĞI
ŞƏRƏFLƏNDİRƏNLƏR

Bakı - 2011

Redaktor:

Hacı Mirəziz Seyidzadə

*Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin Elm və
Təhsil şöbəsinin müdiri, fəlsəfə elmlər namizədi, Qazi*

Məsləhətçi:

Hacı Novruz İlisulu

Qazi

Paşa Yaqub «**Torpağı şərəfləndirənlər**»,
«Zərdabi LTD» MMC, Bakı, 2011, 80 səh.

Əlinizdəki «Torpağı Şərəfləndirənlər» kitabı müəllifin sayca iyirminci kitabıdır. Burada Azərbaycanın bir çox tanınmış övliyalarının mənalı həyat yolu araşdırılır və onların kəramətlərindən bəhs olunur.

Kitab geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulub.

Y $\frac{4705120498}{0103-2011}$ Qrifli nəşr

© Paşa Yaqub, 2011

ŞEYX YUNUS ƏFƏNDİ LƏLƏLİ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə!

“Həqiqətən, iman gətirib, yaxşı işlər görənlər üçün Rəhman (ürəklərdə) bir sevgi yaradacaq. (Allah həm özü onları dost tutacaq, həm də onların məhəbbətini möminlərin qəlbinə salaçaqdır.)” Quran, “Məryəm” surəsi, 96-cı ayə.

Allah-təalanın sevdiyi və sevdirdiyi dostlarından biri də Şeyx Yunus Əfəndidir. Sufiliyin Nəqşibəndiyyə qoluna mənsub olan bu Allah dostu, XIX əsrdə Qax rayonunun Lələli kəndində yaşamışdır.

Sufiliyin prinsipinə görə, şeyxlik təyinatla idi və bunun üçün mütləq bir neçə il bir şeyxin yanında qalıb, onun müridi olmalı və onun elmiylə yanaşı, əxlaqını, tərbiyəsini də əxz etməliydi. Sonda şeyx öz müridinin elmini, əxlaqını, sirrə varmaq və sirr üzərindən pərdələri qaldırmaq iqtidarını sı-

*Şeyx Yunus Əfəndinin
günbəzi, Qax
rayonunun Lələli kəndi*

naqdan keçirdikdən sonra, hansısa bir bölgəyə şeyx təyin etmək üçün icazənamə (muasir dildə diplom və yaxud arayış) verirdi. Belə icazənaməni alan şeyx, təyin olunduğu yerdə başına müridlər toplayaraq, irşad fəaliyyəti göstərər və kamal dərəcəsinə çatan müridlərinə özü icazənamə verərdi. Qeyd edim ki, Yunus Əfəndi zahiri və batini elimləri Kürdəmirli mövlanə Hacı ismayıl Sıracəddin Şirvanidən (1782-1848) əxz etdi. Belə ki, bir neçə il ona mürid olduğdan və kamal dərəcəsinə çatandan sonra, ondan şeyxlik üçün icazə aldı. Onu da qeyd edim ki, Mövlanə Hacı İsmayıl Əfəndi, on minlərlə müridindən cəmi bir neçə nəfərə icazənamə vermişdir ki, onlardan da biri Şeyx Yunus Əfəndi olmuşdur. 1825-ci ildə Mövlana İsmayıl Əfəndi Osmanlı dövlətinə köçdükdən sonra, onunla Yunus Əfəndi arasında əlaqələndirici Hacı Yəhya bəy əl-Qutqaşeni əl-Məki¹ adlı şəxs olmuşdur. Bir məqama da diqqətinizi Yönelədim ki, Mövlanadan icazənamə alan şeyxlərin hamısının məzari şrifləri bu gün xalq tərəfindən ziyarətgaha çevrilib. Məsələn, Hacı Mahmud baba Kürdəmirli (ö.1870); Mir Həmzə Seyid Nigari (1805-1886); Hacı Mahmud Əfəndi Aslanbəyli (1835-1891); Hacı

¹ Bu şəxsin İmam Şamilin müridi Hacı Yəhya olduğu güman olunur.

Abdu Əfəndi Qaracallı; Xas Məhəmməd (Şeyx Şamilin ustadı) kimi böyük şəxsiyyətlərin kamal dərəcəsinə çatmasında və övliyaliq məqamına yüksəlməsində Mövlanə İsmayıl Şirvaninin böyük rolu olmuşdur. (Bu övliyaların həyat və fəaliyyəti haqqında “Doğrulan ümidlər” kitabımda bəhs etmişəm.) Hacı İsmayıl Əfəndinin özünə icazənaməni 1821-ci ildə Bağdadlı Mövlanə Xalid (övliyaların qütbü sayılır – müəllif.) vermişdir. Hazırda Şeyx İsmayılın Amasiyadakı türbəsinin divarından asılan icazənamənin ərəbcədən tərcüməsi belədir:

"Həmd sadəcə Allaha məxsusdur. Salavat və salam, vəhyinə seçdiyi Həzrəti Məhəmmədə (s.ə.s.), onun davamçılarna və səhabəsinə olsun.

*Bundan sonra Allahın xəlifəsi olaraq şəfqətli, sadıq dost, alimim, fəzil, ariflərin və fəzilətlilərin mənbəyi, sədət-təriqi-nəqşibəndiyyənin əmri ilə qüvvətləndirilmiş qardaşım, sevdiyimiz, uca və kərəmli Hacı İsmayıl Əfəndiyə icazə verdim. Allah-təala bərəkətini, dərəcələrini və hallarını artırsın, tələbələrinə feyzlərini yağdırsın. **Ona Nəqşibəndiyyə təriqətində irşad, zikr və tövhid təlqini ilə, tələbələrə nəzərinin təsirini, nurları müəyyən etməkdəki və pərdələri qaldırmaqda iqtidarını təcrübə etdikdən sonra icazə verdim. Bu icazəni silsileyi-aliyyənin böyüklərindən aldığı müsaidə və peyğəmbərin sünnəsi üzərinə istixarədən sonra verdim.***

Övliyanın yoluna təşəbbüs edən hər kəs onun söhbətini qənimət bilsin...

Ona Quran müəllimlərinə, fiqh alimlərinə, sufilərə hörmət etməyi, qəlb səlaməti, nəfs səmahəti, comərdlik, gülərüzlük, əziyyət verməkdən çəkinmək, qardaşların qüsurlarını əfv etmək, böyüklərə və kiçiklərə nəsihət, düşmənlikləri tərək etmək, tamahı tərək etmək, ehtiyacının yerinə yetiriləcəyi xüsusunda Allaha etimad etməyi (Allah özünə etimad edənləri darda qoymaz) vəsiyyət edirəm. Qurtuluşun ancaq doğruluqda olduğundan əsla ayrılmamaq və Allaha vasil olmaq ki, bu, ancaq Həzrəti Məhəmməd əleyhissəlamə tabe olmaqdır. Özünün heç kimsədən daha üstün olduğunu zənn etməyib, öz nəfsini hər kəsdən aşağı görsün. Əleyhində danışmağı davam edəni və həsəd edəni Allaha həvalə etsin. Başına gələn şəri qeyrəti ilə dəf etməyə çalışmasın. Bu təriqəti – Aliyənin şeyxləri dağlar kimi hümmətləri ilə sənə yetişəcəklər. Əgər istərsə, Allah-təalanın qüdrəti ilə fəsadi o anda maddi olaraq bağlarlar.

Bəndələrinin sayısınca, razı olduğu nəfslər ədədincə, ərşinin zinəti və kəlmələrinin mürəkkəbləri sayınca Allahın salavat və salamu yenə Nəbiyyə-Ümmisi Məhəmmədin özünün və davamçılarının üzərinə olsun.

Aləmlərin Rəbbinə həmd olsun.

Mən fəqir və misgin Xalid ən Nəqşibəndi, əl Mücəddidi.

Mövlayi -Kərimin böyük fəzlinə yetişmiş.

Möhrü -Şərif:

əl-Xalidi

ən-Nəqşibəndi

əl-Mücəddidi

əl-Qadiri

əl-Kübrəvi

əs-Sührəverdi

əl-Çiştî.

Mövlana Cəlaləddin Rumi mürid-mürşid münasibətlərini belə ifadə etmişdir:

«Bir bıçaq öz sapını başqa bir bıçaq olmadan necə yona bilər? Sən get yaralarını bir könül cərrahına göstər. Sən onu təkbəşinə müalicə edə bilməzsən. Dünyəvi duyğu və səhhətinin çərəsini təbibdən, insanı sonsuzluğa yüksəldən ilahi hissələrin sirrini də mürşiddən öyrən.»

Şeyx Yunus Əfəndi mürşid olaraq, bölgədə bir çox övliyaların kamal dərəcəsinə çatmasında mühüm rol oynamışdır. Belə ki, Azərbaycanda və şimali Qafqazda tanınmış kəramət sahiblərindən olan Almalı Şeyx Mahmud Əfəndi də seyr və sülukunu onun yanında tamamlamış və Yunus Əfəndinin verdiyi icazənamə ilə şeyxlik fəaliyyəti göstərmişdir.

İnsanlar sıxıntılı anlarında, həyatlarının içətin məqamlarında Yunus Əfəndinin

məsləhətlərindən və kərəmətlərindən faydalanardılar. Şeyxin Alazan çayının üzərindən yeriyərək keçdiyini görənlər olmuş və şahidlərin danışdığı belə maraqlı söhbətlər bu gün məclislərdə danışılan ən maraqlı hədislərdəndir. Məsələn, Qax rayonunun Qındırğa kəndinin ən yaşlı sakini Orucov Xəlil Məhəmməd oğlu söhbət edir ki, atası və babası, Yunus Əfəndinin müasiri olublar və övliyanın kərəmətlərinə şahid olublar. Onlar söhbət edirləmiş ki, qış vaxtı Lələli və Qındırğa kəndlərinin heyvanları bəzən Alazan çayının obiri tayına keçər, sahibləri arxasınca gedə bilməzdilər. Belə hallarda Yunus Əfəndi çayın üzəri ilə yeriyərək, heyvanları bu taya keçirər, camaatı çətinlikdən qurtarardı. Bu və digər xeyirxah əməllərinə görə camaat onu çox sevərmiş. Onun ziyarətinə tək Azərbaycanın rayonlarından deyil, dağüstündən də zəvvarlar gəlmiş. Gələn ziyarətçilərdən də bəziləri kərəmətli olmuşlar. Məsələn, Dağıstanlı övliya Mirzə Şeyxzadə tez-tez Yunus Əfəndini ziyarət edər və yolüstü Qındırğa kəndində yaşayan dostu Məhəmmədi də yad etməyi unutmazmış. Bir gün də o, qonaq gələndə, Məhəmməd kişi, övliyanın saçının uzandığını görüb, qonşudakı dəlləyi çağırıb onu saçını qırxdırmağa razı salır. Dəllək işini qurtaranda, Mirzə Baba saçı toplayıb, bir quyuda basdırmağı, üstünə də bir heyva ağacı əkməyi

tapşırır. Avqust ayı olmasına baxmayaraq, ağac bitib və qolbudaq atıb. Üstündən səksən ilə yaxın bir vaxt keçməsinə baxmayaraq, övliyanın yadigarı olan bu ağaca heç kəs toxunmur. Bir dəfə qonşuluqda bir kişi cürət edib, bu ağacdən qırıb, odun kimi yandırmış, lakin səhəri gün, burada qurban kəsərək, peşmançılığını bildirmişdir.

Şeyx Yunusun bizə məlum olan Abdulla Sadında bir oğlu və Yunus adında bir nəvəsi olmuşdur. Övliyanın qəbri üzərindəki gümbəzi də nəvəsi Yunus Əfəndi tikdirmişdir ki, bu gün möminlərin sevimli ziyarətgahıdır.

HACI İSMAYIL ƏFƏNDİ

(Ərəbocağı ziyarətgahı)

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

«İnsanların eləsi də vardır ki, Allahın razılığını qazanmaq yolunda (Allah rızası üçün) öz canını fəda edər. Allah öz bəndələrinə qarşı çox mehribandır!» *Quran, «İnək» surəsi, 207-ci ayə*

Allah yolunda malını və canını sərf edərək, övliyalıq məqamına yüksənlərdən biri də *Balakən* rayonunun *Katex* kəndində yaşamış, Şeyx Hacı İsmayıl Süleyman oğludur. Əcdadları Şamaxı rayonunun Ərəb-qədim kəndindən gəldiklərindən, onların evi el arasında «*Ərəbocağı ziyarətgahı*» adlanır. Hələ ta qədimdən bu günədək *Balakən* və ətraf rayonların əhalisi bu ocağı sevə-sevə ziyarət edib, kəramətindən faydalanırlar.

Şeyx Hacı İsmayıl əfəndi, bütün şüurlü həyatını İslam dininin gözəlliklərini insanlara çatdırmağa sərf etmiş və öz elmi, əxlaqı və təqvası ilə, bu gözəlliğin nümunəsi olmuşdur. Odur ki, Rəbbim onu dərəcə-dərəcə yüksəldərək, övliyalıq mərtəbəsinə çatdırmışdır. Necə

ki, Allah-təala Quranda buyurur: «***Biz istədiyimiz şəxsi dərəcə-dərəcə yük-səldərik!***» («*Yusif*» surəsi, 76).

Hacı İsmayıl Əfəndi övliya olaraq, bir çox kəramətlərə sahib olmuşdur ki, onlardan birini qeyd etməyi vacib bildim. O, dünyasını dəyişərkən, vəsiyyət edir ki, cənazəmi yol ilə apararsınız. Qeyd edirəm ki, həmin vaxt Katex kəndinin yolları dərin

Hacı İsmayıl Əfəndinin qəbri. Balakən rayonu, Katex kəndi

dərələri xatırladırdı və bu dərələr su ilə dolu olduğundan, insanlar yolla deyil bağların arasıyla (bir-birlərinin həyətidən keçməklə) hərəkət edərdilər. Yolla, ancaq kəl arabaları gedə bilirdilər. Nəhayət, övliya dünyasını dəyişən gün, cənazə karvanı yola düzəldi və hər kəsi bir məsələ narahat edirdi ki, yoldakı dərin gölməçələri necə keçəcəyik? Şeyxin vəsiyyətindən kənara çıxmaq da istəmərdilər. Karvan yoldakı böyük gölməçəyə çatanda isə, baş verən möcüzə, bütün mərasim iştirakçılarını heyrətə saldı. Belə ki, övliyanın cənazəsi gölməçəyə çatanda, İlahinin qüdrətindən su iki yerə yarıldı və camaat ortada yaranan quru yoldan ke-

*Hacı Xəlil Əfəndinin
qəbri. Balakən rayonu,
Katex kəndi*

çəndən sonra, su yenidən birləşdi. Bu möcüzə Tanrının öz dostuna olan məhəbbətinin təəcəllisi idi. Görünür Hacı İsmayıl Əfəndi də Allahla olan dostluğuna və Onun məhəbbətinə güvənib, ölmündən bir gün qabaq belə riskli bir vəsiyyəət etmişdi. Ondan əvvəl Rəbbi, Musa Peyğəmbərə olan məhəbbətini də təxminən bu cür nümayiş etdirmişdi. Belə ki, Firon öz qoşunları ilə Musa

əleyhissəlamı və onunla olanları təqib edərkən, Allahın əmri ilə dənizin suyu aralanmış və onlara yol vermişdi.

1 890-cı ildə Şeyx Hacı İsmayıl Əfəndi dünyasını dəyişəndə, yurdunda Xəlil adlı oğlu qaldı ki, o da atasının yolunu davam etdirərək, övliyalıq məqamına yüksəldi. Onun da kərəmətinə dair əhvalatlar dillərdə dolaşmaqdadır. Belə ki, 30-cu illərdə möhkəm quraqlıq olduğundan, əkinlər məhv olurdu. Belə bir çətin vaxtda, Katex kəndinin ağsaqqalları, Xəlil Babanın ziyarətinə gəlib, yağış üçün dua etməsini istəyirlər. Övliya onların xahişini nəzərə

alib, Rəbbinə üz tutur. Rəbbi də öz dostunu xalq içində xəcil etmir və ona olan məhəbbətini xalqa göstərmək üçün, duasını qəbul edib, yağış yağdırır. Əkinlər bol-bol su içir və xalq aclıqdan xilas olur.

Bu əhvalat, yadıma Həzrət Ömər in xəlifəliyi dövründə baş verən bir hadisəni saldı:

As oğlu Əmir Misiri fəth etmiş və oraya Vali təyin olunmuşdu. Xalqı da müsəlmanlığı qəbul etmişdi. Ancaq hələ də köhnə və batil adət-ənənələr davam edirdi. İslama zidd olan həmin adətlərdən biri də Nil çayı ilə bağlı idi. Nil Misir üçün həyat qaynağı idi. Əkinçiliklə dolanan Misir əhalisi Nilin suyunun çəkilməsi qədər böyük bir fəlakət tanımırdı. Bu fəlakət baş verəndə Misir xalqı qorxunc bir aclığın pəncəsində inləyirdi.

Bir il Nilin suyu yavaş-yavaş çəkilməyə başlamışdı. Məhsul vaxtına hələ vardı. Quraqlıq davam edirdi. Belə gedərsə, Nil bir dərə dibi kimi qalacaq, əkinçilər peşiman olacaqdılar. Bir dəstə adam, vali Əmirin yanına gedib, dərdlərini ona söylədilər və çarə istədilər:

- Ey Əmir, sizdən izn almaq üçün hüzzurunuzdayıq. Əgər belə davam edərsə, hamımız acından qırılacağıq. Bizim bir adətimiz var: ən gözəl qızlardan birini bəzəyib, gəlinlik paltarında Nilə atacağıq. Çay bundan sonra artır, coşur və qabarır. Bunu çox sınamışıq. Nə

deyirsiniz? Əgər izn verərsiniz, ayın 12-də bunu edərik.

Vali çaşıb qaldı. Belə bir bəd adətə razılıq verilməsi ağlabatan deyildi. O, dedi:

- İslamda sizin bu adətinizə yer yoxdur. Buna görə də mən izn verə bilmərəm.

Xalq məcbur qalıb, Əmirin sözlərinə riayət elədi. Amma iyun ayı keçib, iyul gəlsə də, çay qurumaqda davam edirdi. Buna bir çarə tapılmalı idi. Vali çox düşünüb-daşındıqdan sonra, Xəlifə Ömər Həzrətlərinə məktub yazmağı qərarlaşdırdı. Vəziyyət doğrudan da pis idi. Xalq artıq köç etmək üçün hazırlığa başlamışdı, çox dəhşətli bir aclıq fəlakəti gözlənilirdi.

Möminlərin əmiri vəziyyəti biləndən sonra, məsələnin ciddiliyini düzgün qiymətləndirdi. Bir cavab məktubu yazıb göndərdi. Məktubda yazmışdı: «Allahın salamını ərz etdikdən sonra, ey Əmir! Səni təbrik edirəm ki, belə bir bəd ənənəyə qarşı çıxıb bilmisən. Bu məktubun içinə ayrıca bir dua qoymuşam. Həmin kağızı Nilə at». Xəlifənin məktubunun içərisindəki kağızda bunlar deyilirdi: «Möminlərin əmiri, Allahın qulu Ömər, Misirin Nilinə! Əgər özbaşına qabarırdınsa, qabarma. Yox, əgər səni bir olan Allah qabarırsa, bir olan Allahdan səni coşdurmağını dua edirik».

Vali duanı götürüb, çaya atır. Ertəsi gün bir də görürlər ki, Nilin suları artıb və çay coşub.

Bu ibrətamiz əhvalatdan da görünür ki, Rəbbim zaman-zaman cəmiyyətin içərisində olan sevdiyi bəndələrinin – dostlarının duasını qəbul edərək, müəyyən sıxıntıları, o cümlədən quraqlıq sıxıntısını aradan qaldırır. Xəlil Babanın da duasıyla yağış yağması, buna bariz nümunədir.

Xəlil Əfəndi kasıb olduğundan, qonşuluqda sevdiyi Xədicə adlı qızı, ona vermək istəmədilər. Bir sabah o, qonşunun darvazasının qabağında dayanır və Xədicə inəkləri sağıb, evlərinə gedəndə, şəhadət barmağını sərindəki südə batırıb, çıxarır. Qız evə çatanda, görürlər ki, süd pendir kimi bərkiyib. Səbəbini soruşanda, qız əhvalatı danışır. Valideynləri onun övliya nəslindən olduğunu və özünün də qeyri-adi adam olduğunu görüb, kərəmətindən çəkinirlər və Xədicəni ona ərə verirlər.

Hacı Xəlil Babanın Xədicə xanımla nigahından Məhəmməd və İsmayıl adlı iki oğlu, Əminəxatun, Rəbiyyə, Gülcənnət, Tükəzban, Fatimə adlı beş qızı oldu.

1937-ci illərin repressiyaları vaxtı Xəlil Əfəndi ailəsi ilə bərabər, 6 ay Balakənin Kortala kəndində yaşayıb, ara sakitləşəndə isə doğma kəndinə qayıdıb.

1940-cı ildə dünyasını dəyişən Xəlil Baba, Katex kəndində, atasının qəbrinin yanında dəfn

olunub. Onların mübarək məzarları üzərində tikilən günbəz, bu gün möminlərin ən sevimli ziyarətgahlarındanır.

Sənə bir oğulla müjdə veririk

El arasında «Ərəbocağı» adlanan bu ziyarətgaha iki əsrə yaxındır ki, insanlar müxtəlif niyyətlərlə üz tutub, övliyanın Allah dərğahındakı hörmətindən faydalanırlar. Belə insnalardan biri də Ramazan kişidir. Belə ki, Ramazan kişinin ailəsində yeddi qız övladı olsa da, oğlu olmurdu. Bir gün o, həyat yoldaşı Nazlı xanımla bu müqəddəs yeri ziyarət edib, bir oğul övladlarının olması üçün Allaha dua etdilər. Həmçinin nəzir etdilər ki, duaları qəbul ediləcəyi halda, həmin oğulu bu ocağa xidmət etmək üçün nəzir edirlər. Yəni bu oğul həm Ramazann kişi ilə Nazlı ananın, həm də bu müqəddəs ocağın oğlu olacaqdır.

Qeyd edim ki, övliyaların vasitə olduğu bu səmimi dua, Haqq dərğahında qəbul oldu və dünyaya gələn Seyfulla adlı oğulları, həm ata-anasına, həm də müqəddəslərə layiqli övlad oldu. Övliyaların xeyir-duasıyla, müəllimlikdən, Balakən rayon təhsil şöbəsinin müdiri vəzifəsinə qədər yüksələn Seyfulla

müəllim, müqəddəslərin xidmətində durmağı özünə şərəf hesab edir.

Bu əhvalat, yadıma Qurani-Kərimdə bəhs olunan, Həzrət Məryəmin və Həzrət Yəhyanın dünyaya gəlməsi əhvalatını saldı:

«İmranın zövcəsinin: «Ey Rəbbim, bətnimdəkini sənə xidmətkar (qul) olmaq üçün nəzir edirəm. Bu nəziri məndən qəbul et! Əlbəttə, Sən eşidənsən, bilənsən!» - dediyini xatırla!...»
«İmran ailəsi» surəsi, 35-41-ci ayələr.

«(Zəkəriyyə) Rəbbinə gizlicə dua edib yalvardığı zaman belə demişdi: «Ey Rəbbim, artıq sümüyüm sustalmış, başım ağappaq ağarmışdır. Ey Rəbbim! Sənə dua etməkdən heç vaxt naümid olmamışam. Mənə də öz tərəfindən pak bir övlad bəxş et! Sən, həqiqətən, duaları eşidənsən!»

(Allahdan belə bir nida gəldi:) «Ey Zəkəriyyə! Sənə bir oğulla (oğlun olacağı ilə) müjdə veririk...» Quran, Məryəm surəsi, 3-7-ci ayələr

Yaxşı əməl sahibləri

Hacı ismayıl Əfəndinin və Hacı Xəlil Əfəndinin qəbirlərini ziyarət edərkən, günbəzin yanında, yeni inşa olunmuş, yaraşlıqlı bir məscidin olduğunu gördüm. Məscidi ziyarət edərkən, yanımda olan Xəlil müəllimdən, bu

məscidi kimin tikdirdiyini soruşdum. Dedi bu yerdə, hələ ta qədimdən, məscid olmuşdur. Lakin, əsrlərlə yaşı olan köhnə məscid uçub dağılmışdı. Möminlər çox əziyyət çəkirdilər. Nəhayət, Katex kəndinin əməlisaleh gənci, Rusiyada bizneslə məşğul olan, Sağır Cuma oğlu 2002-ci ildə,

Katex kəndinin məscidi

öz şəxsi vəsaiti hesabına, qardaşı Sabitin təşkilatçılığı ilə bu məscidi tikdirdi. Sağırın xeyirxahlığı bununla bitmir. O, kəndə su xətti çəkiləndə, yol çəkiləndə lazım olan vəsaitin yarı-

dan çoxunu şəxsən özü verib.

Xəlil müəllim danışdıqca, yadıma Quranın “İnək” surəsinin 261-ci ayəsi düşdü:

“Mallarını Allah yolunda sərf edənlərin halı yeddi sünbül verən bir toxuma bənzər ki, bu sünbüllərin hər birində yüz ədəd dən vardır. Allah istədiyi kimsə üçün bunu qat-qat artırır. Allahın lütfü genişdir!”

“Heç kəsə minnət qoymadan, əziyyət vermədən mallarını Allah yolunda sərf edənlərin Rəbbi yanında mükafatları vardır. Onların heç

bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüssə görməzlər.”

Sufi Oruc Baba

Katex kəndində, yolun qırağında digər ziyarətgah da var. Ziyarətgahda olan günbəzin içərisində iki qəbir vardır. Qəbirlərdən biri Şeyx Hacı Oruc Daşdəmir oğluna, digər qəbir isə, onun oğlu Hacı Süleyman əfəndiyə məxsusdur. Onlar sufiliyin ələviyyə qoluna mənsub şeyx olduqlarından, el arasında “*Sofu*” ləqəbiylə tanınıblar. Birinci qəbirin başdaşındakı yazı Quranın “*Rəhimli Allah*” surəsinin 26-cı ayəsi ilə başlayır:

“Yer üzündə olan hər kəs fanidir (ölümə məhkumdur). Bu qəbirin sahibi iki müqəddəs ziyarətgahda olmuş Şeyx Hacı Oruc Daşdəmir oğlu. hicri 1319 (1901-02).”

Həmin başdaşındakı medalyonun içərisində isə ərəbcə bu cümlə yazılıb:

“Bu qəbirin sahibi Allahın qulu, əl-Hacı Seyid Məhəmməd Baqqalının davamçılarındanıdır.”

Qeyd edim ki, Seyid Məhəmməd Baqqalının qəbiri Şəki rayonunun Baqqal kəndindədir. Qəbirüstü yazısı olmadığından, ölüm tarixi məlum deyil. Qəbirin bir neçə addımlığında oğlu seyid Əhmədin qəbiri vardır ki, onun ölüm tarixi 1794-95-ci illərdir. Hər iki

qəbir ziyarət olunur. Buradan məlum olur ki, Seyid Məhəmmədin həyat və fəaliyyəti XVII əsrin sonu, XVIII əsrin əvvəllərinə təsadüf edir.

Sufi Orucun Qəbirinin yanında dəfn olunan oğlu Hacı Süleyman Əfəndinin ölüm tarixi h. 1338 (1919-20) kimi göstərilib. Qeyd edim ki, Süleyman Əfəndi rus ordusunun əsgərləri tərəfindən öldürülüb.

ƏHMƏD BƏDƏVİ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

«Qulum elə bir halə gələr ki, mən onun görən gözü, eşidən qulağı olaram.» Qüdsi hədislərdən.

Əhməd ibn-əli 1199 miladi ilində Fas şəhərində doğuldu. Əsasən Səyyid Bədəvi adı ilə məşhur idi. (Digər ləqəbi Şıxabəddin olub) 6 yaşı olanda ailələri Məkkəyə köçdü. Az müddətdən sonra atasını itirdi. O, uşaqlıqda Quranı əzbərdən bilirdi, bütün həyatını elmə həsr etdi. İraqdakı məşhur övliyələrin-Əhməd Rifainin, Əbdülqadir Gilaninin, Mənsur Həllacın Cüneyd Bağdadının müqəddəs qəbirlərini ziyarət etdi.

Əhməd Bədəvi Tant şəhərində məskunlaşdı və böyük səlahiyyətlər aldı. O, şeyx kimi bütün yaxın şərqdə tanındığından, hər tərəfdən yanına gəlirdilər ki, onun müridi olsunlar. O, namaz qılırdı, 40 gün oruc tuturdu və gün ərzində bir ədəd zeytun yeyirdi. Bütün bu günlər ərzində üzünü Allaha tutub, otururdu.

Əhməd Bədəvinin tutduğu yol, sufiliyin Ələviyyə qolu idi. Bu qolun, sufiliyin digər qolu

olan Nəqşibəndiyyədən fərqi o idi ki, bu qol, imam Hüseynə və Həzrət Əliyə bağlanır və bu böyük şəxsiyyətlərin etdikləri duaları, zikr mərasimlərini yaşadırdılar. Nəqşibəndiyyə qolu isə, İmam Cəfər Sadiq, İmam Qasım, Salman Farisi və Əbu Bəkr həzrətiləri vasitəsi ilə Həzrət Peyğənbər əfəndimizə bağlanır. Hər iki qol təsəvvüfə aid olduğundan, onlar arasında elə bir prinsipial fərq yoxdur. Sadəcə, Ələviyyə qolunda zikr mərasiminə başlarkən, «Gülbəndi» ilahisindən qabaq, fasiləsiz olaraq 12 imamın adlarını çəkirlər: *«Allah, Allah, qoy gündüzlərimiz xeyrili, gecələrimiz bərəkətli olsun; qoy pis işlər bizdən uzaq olsun; düşmənlərimiz cəzələnsin; qoy 12 imam bizə kömək olsun; arənlər onlardan ayrılmasın; qoy bizim arzularımız həyata keçsin və dualarımız qəbul olsun; peyğənbərlərin nuru, Əlinin köməyi, müqəddəs Məhəmməd Bəhaəddin Üveysi və digər müqəddəslərin xeyir-duası üstümüzdən əskik olmasın.»*

Xristianların müqəddəs hesab etdikləri İX lüdivik, Afrikanın şimalını işğal edəndə, Əhməd Bədəvinin rəhbərliyi ilə, sufiliyin Ələviyyə qolu bu işğala qarşı mübarizəyə qalxdı.

Əhməd Bədəvi hicri 675 (miladi 1276) ildə Misirin Tant şəhərində vəfat etdi. Həmin şəhərdə olan qəbri və adına olan mscid ən

böyük ziyarətgahlardan sayılır. Onun «Salavat», «Vəsiyyə», «Əl-Əkbər fi-xəlli əl-fazil», «Qayət əl-ixtisar» əsərləri qalıb.

Səyyid Bədəvinin nəslindən olan ailələr dünyanın bir çox yerlərində, o cümlədən Azərbaycanda da yaşayıb, yaradıblar. Bunlara misal olaraq, Şəki rayonunun Baş-laysq kəndində yaşamış və məzarı ziyarətgaha çevirilmiş, məşhur övliya Şeyx Nurullah Əfəndinin, həmin rayonun Baqqal kəndində yaşamış, qəbri ziyarət olunan Mahmud Axund Babanın və Baş Şabalıd kəndində yaşamış böyük övliya Şeyx Əhməd Əfəndinin adlarını çəkmək olar.

ŞEYX NURULLAH ƏFƏNDİ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

Əhməd Bədəvinin Azərbaycandakı ardıcılardan biri də məşhur övliya Şeyx Nurullah Əfəndidir. O, Şəki rayonunun *Baş-Laysq* kəndində yaşamış, burada da dəfn olunmuşdur. Onun başdaşındakı kitabədə aşağıdakı sözlər həkk olunmuşdur:

«Məşhur alim, ləyaqətli davamçı, böyük müqəddəs, ömrünü xalqın mariflənməsinə və rifahına həsr edən, mövlanə Şeyx Nurullah Əfəndi b.rəhmətlik Seyyid Məhəmməd əli b. Səyyid Nurullah b. Səyyid Siracəddin b. Səyyid Şeyx əl-İslam b.Səyyid əs-Sədat Səyyid Mahmud əl-Əhmədi əl-Bədəvi əl-Hüseyni əl-Ələviyi əl-Müstafavi.»

Əl-Hüseyni əl-Ələvi qoluna mənsub olması, Şeyx Nurullah Əfəndiyə xüsusi güc, qüvvət verirdi. O, İmam Hüseynin şəhadətindən mənəvi ilham alırdı. Bununla yanaşı, təsəvvüfü biliklərini Nəqşibəndi Şeyxi Almalı Mahmud Əfəndinin (1809-1876) yanında təkmilləşdirdi. Seyr və sülukunu burada tamamladıqdan sonra, irşad fəaliyyəti göstərmək üçün mürşidindən

icazənamə (xilafətnamə) aldı. Beləliklə, Şeyx Nurullah Əfəndi, sufiliyin iki qolunu – Ələviliyi və Nəqşibəndiliyi özündə birləşdirdi. Şeyxin yaşadığı dövüdə Azərbaycan Çar Rusiyasının əsarəti altında idi və xalq bu işğala qarşı mübarizə aparırdı. Çar hökuməti bu mübarizənin qarşısını almaq və yaxud effektini azaltmaq üçün təriqətlər arasında süni ziddiyyət yaradırdı ki, birləşib, müqavimət göstərə bilməsinlər. Belə mürəkkəb ictimai-siyasi vəziyyətdə, ağıllı şeyx olan Nurullah Əfəndi, Ələviliklə Nəqşibəndiliyi özündə birləşdirərək, müridizim hərəkəti yaratdı və hər iki təriqətdən olan möminləri öz ətrafında birləşdirərək, işğalçı reyimə qarşı müqavimətə rəhbərlik etdi.

Xatırladım ki, XVIII-XX əsrin əvvəllərində Ələviyyə qolu Bosniyada da yayıldı və Nəqşibəndiyyə ilə birləşərək, xalqı öz ətrafında vahid cəbhədə birləşdirdi.

Şeyx Nurullah Əfəndinin günbəzindəki başdaşının kitabəsinə ərəbcə aşağıdakı mətn həkk olunmuşdur.

«Bu qəbir mərhum, bağlılanmış, məşhur şeyx, böyük ləyaqətli mürşid, hörmətli övliyaların görkəmlisi (qütbü), əzəmətli başçuların və onun dnyəvi və axirət, su və qurudakı bütün mərhəmətlərini ümumiləşdirən yaxınların başçısı, bütün həyatı boyu, gündüz işığında kor kimi həyatda qürurla şad-xürrəm ötənləri öz hikmətilə fay-

dalandıran (yəni həyatda nöqsanlarını görmə-yənləri başa salan) Şeyx, mövlanə Şeyx Nurullah Əfəndi b. mərhum Seyyid Məhəmmədəli b. Seyyid Nurullah b. Seyyid Siracəddin b. əl-Hüseyni əl-Ələvi əl-Mustafavi. Ramazan ayı 1317 (3.01-02.02.1900) ildə vəfat etmişdir.»

Şex Nurullah əfəndinin qəbri olan günbəzin üzərindəki daş kitabıdə ərəbcə aşağıdakı sözlər yazılıb:

«Bu mübarək məqbərəni İlisulu ustad İbrahim bina etdi: 1317(1900) il»

Övliya Nurullah Əfəndinin kəramətinə dair dəlillər bu gün də göz önündədir. Belə ki, bir gün o, Baş-Laysq kəndinin qırağındakı meşədə imiş. Namaz vaxtı çatanda, dəstamaz almaq istəir, lakin su tapmır. Bu vaxt Allaha dua edib, əlindəki əsanı yerə vurur. İlahinin qüdrətindən həmin yerdən bulaq qaynamağa başlayır. Bu gün də həmin bulaq «İstəmə bulağı» adı ilə mövcuddur.

Nurullah Əfəndinin Məhəmmədəli, Məhəmməd və Abdullah adında bizə məlum olan üç oğlu, Maral adında bir qızı olmuşdur.

MAHMUD AXUND BABA

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

“Torpaqdan yaradılmış olan Adəm, elmi Allahdan öyrəndiyi üçün, elmi onu yeddi qat göyə qədər yüksəltdi.” Mövlana Cəlaləddin Rumi.

Elmi ilə göylərə yüksələn və övliyalıq məqamı qazanan Adəm övladlarından biri də Şeyx Mahmud Axund Babadır. O, Əhməd Bədəvinin davamçılarından olmaqla, XVIII əsrin ikinci yarısından, XIX əsrin 51-ci ilinə qədər Şəki rayonunun *Bakkal* kəndində yaşamışdır. Atası, dövrünün Şeyxi və övliyası kimi məşhur olan, Hacı Əsgər Əfəndi olub. Soy kökü Haşimilər nəslinə bağlandığından, babaları seyid titulu ilə çağırılıblar.

Hacı Mahmud Əfəndi, Şeyx olaraq, Azərbaycanın şimali-qərb bölgəsində irşad fəaliyyəti göstərib. Odur ki, bölgənin ictimai-siyasi həyatına təsir edə bilən nüfuzlu şəxsiyyət olmuşdur.

Mahmud Axund Baba, kəramət sahibi övliya olduğundan, xalq tərəfindən sevilmiş və

ziyarət olunmuşdur. Müasirləri, yay vaxtı onun başmaqlarında qar olduğunu görərlərmiş.

1 851-ci ildə dünyasını dəyişən Hacı Mahmud Əfəndinin qəbri şərifi, Bakkal kəndindəki Mahmud Axund ziyarətgahındadır. Baş daşı dağ mənşəli daşdan hörülüb. Üzəri bitki mənşəli arlamentlərlə bəzədilib. Baş daşının ortasında ərəbcə, süls və aydın xətlə yazılmış kitabə var. Kitabədəki mətinin ərəbcədən tərcüməsi aşağıdakı kimidir. (Mətn, Quranın 55-ci surəsinin 26-cı ayəsi ilə başlayır):

“Yer üzündə olan hər kəs fanidir. Bu, Alim, əməlisəlah, mükəmməl bir insan olan, iki müqəddəs məkanı ziyarət etmiş, Hacı Mahmud Əfəndi b. məhşur mərhum əl-Hacı Əsgər əfəndi-Mövlana Mahmud əl-Əhmədi əl-Bədəvi əl-Hüseyni əl-Ələvi əl-Mustafavi nəslindəndir. Hicri 1267-ci ilin zilhicə ayında dünyadan köçdü.” (Miladi 27.09-27.10. 1851-ci il).

Həmin başdaşındakı digər çərçivədəki ərəbcə mətnin tərcüməsi belədir:

“Allahım! Sənin günahkar qulun olaraq, günahlarımı etiraf edərək, səni çağırıram. Əgər bağışlasan-sən buna qadırsən, əgər rədd etsən, səndən başqa kim rəhm edər. Mənim qəlbim (ruhum) Sənin əlindədir. Səndən başqalarından üz çevirib, Sənə yönəlmişəm. Söykənəcəyim elə bir yaxşı əməlim də yoxdur. Bağışlanmaq ümidilə Sənə doğru gəlirəm.”

Ağası Baba

Mahmud Axund Babadan sonra, onun yolunu davam etdirənlərdən biri də nəvəsi Ağası Baba oldu. Atasının adı Seyid Hacı əl Bakkali idi. Bölgədə Şeyx olaraq, irşad fəaliyyəti göstərən Ağası Babanın kəramətlərinə dair bir çox əhvalatlar danışılır. Qaxda bir nəfər onu qonaq çağırır və sınamaq üçün, oğurluq heyvan kəsib, bişirir ki görsün qonaq bunu duyacaqmı? Bir xeyli də qonaq dəvət edir ki, onların yanında Ağası Babanı pərt etsin. Övliya həyəətə girəndə hiss edir ki, ocaqda bişən yemək haramdır, həmin andaca geri qayıdır.

Ağası Babanın qəbri Bakkal kəndində, Mahmud Axund Baba ziyarətindədir. Qəbrin üzərindəki başdaşı, dağ mənşəli daşdan hörülmiş, və üzəri bitki mənşəli, sadə arlamentlərlə bəzədilmişdir. Başdaşın ortasındakı kitabədəki ərəbcə mətnin tərcüməsi aşağıdakı kimidir:

*Ağası Babanın
qəbri. Şəki rayonu,
Bakkal kəndi*

... *Bu qəbir/Şex/Seyyid//Ağası Baba//b.əs-Seyyid Hacı/Bakkalinindir. Hicri 1343-ci ildə dünyasını dəyişdi*” (miladi 1921-22)

Mütübillah Baba

“Nuhun nübüvvət müddəti sona yetdikdən, ömrü qurtardıqdan sonra, Allah-təala ona belə vəhy etdi: Ey Nuh, sənin nübüvvət dövrün qurtarmış, ömrün sonra çatmışdır. İndi elm, iman və nübüvvət elminin əsərlərini öz övladlarından birinə ver. Çünki Mən, nübüvvəti peyğəmbərlərin ailələrindən kəsməyəcəyəm. Necə ki, Adəmdən sənin dövrünə qədər kəsməmişəm. Yer üzünü Mənim dinimi insanlara tanıtdıran, mənə itaət yollarını onlara deyən, dünyaya gələn nəsillərin qurtuluş səbəbləri olan bir alimsiz qoymaram.” (Qüdsü hədislərdən).

Hədisdən görüldüyü kimi, Allah peyğəmbərlərə bəxş etdiyi elmi itibatmağa qoymur, bu elmi kimdəsə təcəlli etdirir. O cümlədən, Əhməd Bədəvidən Mahmud Axund Babaya, Şeyx Ağası Babaya qədər gəlib çatan elm, daha sonra, Mütübillah Babada təcəlli etdi. Bu səbəbdən də, kəramətli övliya olaraq, xalq tərəfindən sevildi və daima ziyarət olundu.

Mütübillah Baba, sağlığında həmişə qonşu Zaman kişi ilə həyətdə oturub, söhbət edərmiş. Bir gün Zaman kişi rəhmətə gedir. Dəfn mərasimində, camaat içində Mütübillah Babanın ağzından bele bir cümlə çıxır: *“Get-get Zaman kişi, 52-ci günündə gələcəm yanına.”* Bu söz toplaşanları təcübləndirir və qulaqlarda sırğa kimi qalır.

Zaman kişinin 52-si, Həzrət peyğəmbərimizin mövlud ayı olan Rəbiəl-əvvəl ayının 12-nə düşdü. Həmin gün Mütübillah Baba, cəddi Peyğənbərin şərəfinə məclis qurdu və mübarək mövludu şərəfətlə qeyd etdi. Günortadan keçəndən və çörək yeyiləndən sonra, qadınlara xəbər göndərdi ki, tez ev-eşiyi yığışdırın, bir azdan Əzrail gələcək. Dedi ki kimi də oldu, qadınlar qab-qacağı yuyub qurtarmışdılar ki, axşamüstü Baba dəstəmaz alıb namaz qılıb, yatağında uzandı və kəlməyi-şəhadətini deyərək, gözlərini əbədi yumdu.

Övliya dünyadan köçməzdən bir gün qabaq, qızı Məkkə xanıma bir neçə vəsiyyəət etdi.

***Mütübillah
Babanın qəbri.
Şəki rayonu,
Bakkal kəndi***

Vəsiyyətlərdən biri, dost kimi sevdiyi və qayğısını çəkdiyi atı barədə idi: *“Atımı məndən sonra çox adam istəyəcək, heç kəsə vermə, ələxsus da, filankəs (Adını müxtəlif səbəblərdən çəkmirəm-müəllif.) tez-tez gəlib minmək istəyəcək, nəbadə onun minməsinə icazə verəsən. Niyazidən (Kürəkəni-müəllif.) başqa mənim atımı minən olmasın. 10 ilin tamamında at öləcək. Başını kəsib, evin arxasındakı təndirin yanında basdırarsınız.”* Məkkə xanım söhbət edir ki, atamın ölümündən sonra, dediyi adam tez-tez gəlib, atı minmək üçün istəsə də, heç birində vermədim. Axırı bezib, daha gəlmədi. On ilin tamamında at öldü. Qonşular hamısı başına toplaşdılar. Qərribə idi ki, atın noxtası boyunca xırda işıqlar düzülüşdü və nur saçırdılar. Onda başa düşdük ki, atam niyə başqasının minməsinə icazə vermirmiş.

Övliyanın qəbrindən Quran səsi gəlirdi

- Bizdə adətdir ki, hər il Ramazan ayının axırıncı cümə günü qəbiristanlığa gedib, hər kəs öz yaxın adamının qəbrini ziyarət edir – deyə Məkkə xanım söhbət edir – Belə günlərin birində, mən də babalarımı ziyarətə getmişdim. Yanımda iki qonşu qadın da vardı. Atamın və Ağası Babanın qəbirləri yanaşıdır. Onları ziyarət etdik. Ətrafa nəzər saldım ki, bəlkə

qəbiristanlıqda molla ola, bir “*Yasin*” oxutdurum. Amma, günorta olduğundan, həm mollalar, həm də başqa ziyarətçilər dağılıbmışdılar. Bir az oturmuşduq ki, avazla “*Yasin*” oxunduğunu eşitdik. Üçümüz də o tərəf, bu tərəfə baxdıq ki, görək səs haradadır. Amma yenə də qəbiristanlıqda heç kəsi görmədik. Diqqət etdikdə, gördük Quran sədası qəbirdən gəlir. Yanımızdakı qadınlardan biri nisbətən cavan olduğundan, dedi qorxuram, burada dayana bilmərəm, qəbirdən səs gəlir. Dedim qorxma, gözləyək, Quran qurtarsın, sonra gedərik. Fikir verdim ki, dörd nəfərin səsidir. “*Yasini*” qurtardılar, “*Fatihə*” və “*İxlas*” oxudular, ardıyca zikr deməyə başladılar. “*Lə İlahə İlləllah*” dedikcə, ayağımızın altında yer yırgalanırdı. Yanımızda olan, rəhmətlik Fatma xala dedi ki, bu möcüzəni heç yerdə danışmayın, adam hər gördüyünü danışmaz. Həm də inamsız adamlar sizə lağ edərlər ki, bunları qara basıb. Ona görə də, uzun müddət bu hadisəni heç birimiz danışmadıq.

- Bir gün yuxuda atamı gördüm – deyə, Mütəbillah Babanın qızı Məkkə xanım söhbətini davam etdirir – dedi bir qurban kəs, ətdən bir dəfə bişirməklilik özünü saxlayın, qalanını paylayın, baş-ayağını da, Xatun arvada verərsən.

Bir neçə gündən sonra, qoç aldırdım, qurbanı kəsəndə, Xatun xala darvazadan içəri girdi.

Mütübillah Babanın oğlu olmadığından, qızı Məkkənin, bacısı oğlu Niyazi ilə nigahlanmasını vəsiyyəət etdi. Qeyd edim ki, Niyazi də öz imanını və təqvasını ilə övliyaların layiqli davamçısı olduğunu sübut etdi.

Müəllifdən: Bu yazının hazırlanmasında göstərdiyi köməkliyə görə övliyə nəslinin layiqli nümayəndəsi Abdurahmanov Elman Niyazi oğluna təşəkkür edirəm.

ŞEYX HACI ƏHMƏD ƏFƏNDİ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

Əhməd Bədəvi nəslinin davamçılarından biri də Şəki rayonunun *Baş Şabalıd* kəndində yaşamış, Kəramətli övliya, qəbri ziyarətgah olan Şeyx Hacı Əhməd Əfəndi Hacı Ağası oğludur. O, XIX əsrdə yaşamaqla, sufiliyin ələviyyə qoluna mənsub Şeyx olmuş, Azərbaycanın şimal-qərb bölgəsində irşad fəaliyyəti göstərmişdir. Haşimilər nəslindən və Həzrət Əli soyundan olduğundan xalq arasında seyid kimi tanınmışdır. Bu nəsiləndən olanlar Həcdən qayıdarkən, başqalarından fərqli olaraq, başlarında yaşıl çalma olardı ki, bu da onların haşimilər nəslindən olmalarının əlaməti idi. Şəkinin Baqqal kəndində ziyarətgah olan Mahmud Axund Babanın qohumu olan Hacı Əhməd Əfəndi, bölgədə bir çox şeyxlərin mürşidi olmuşdur. Həmçinin tanınmış şair və din xadimi Molla Cümə də onun yetirməsi olmuşdur. (El arasında danışılana görə, Molla Cümənin «İsmipünhan» adıyla şeir ithaf etdiyi qız, Şeyxin Anaqız adlı qızı olmuşdur.)

Kəramətləri ilə məşhur olan övliya Şeyx Əhməd Əfəndinin bir çox maraqlı əhvalatları bu gün də dillər əzbəridir. Deyilənə görə Baş Şabalıd kəndində Qara adlı bir dəllək varmış və övliya həmişə üz-başını ona qırxdırmış. Bir gün şeyx yenə də dəlləyi çağırtdıranda, Qara cavab verir ki, «*İşim var, gələ bilmərəm*». Cavab Əhməd Əfəndinin xətrinə dəyir və deyir «*Səni görüm işdən dincəlməyəsən*». Deyilənə görə o vaxtdan dəllək Qaranın səhərdən axşamacan dincəldiyini görənlər olmayıb. Bu gün bölgədə işlənən «*Filankəs dallək Qara kimi dayanıb-dincəlmir*» deyimi də, bu əhvalatla bağlıdır.

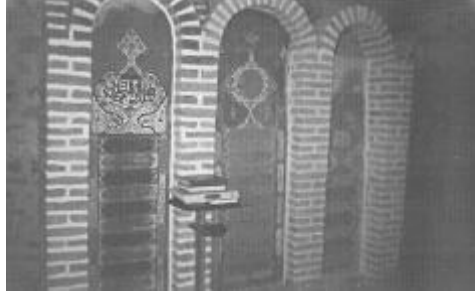

*Şeyx Əhməd Əfəndinin
günbəzi. Şəki rayonu, Baş-
Şabalıd kəndi*

Baş-Şabalıd kəndində olarkən, eşitdim ki, 2006-cı ildə üç nəfər vəhabi, Şeyx Əhməd Əfəndinin günbəzinin şüşələrini qırıb, qəbrin üstündəki əşyaları kənara atıblar. Övliyanın kəraməti burada da özünü göstərmiş. Bir neçə gündən sonra, onlardan ikisini oxuduqları ali məktəblərdən qovublar, biri isə, vəhabi kimi polisə nəzarətinə

götürülüb.

Burada ya-
dına Həzrət
Peyğəmbərimi-
zin qəbrini da-
ğıtmaq istəyən
yəhudilərin əh-
valatı düşdü.
Əhvalat belə ol-
muşdur:

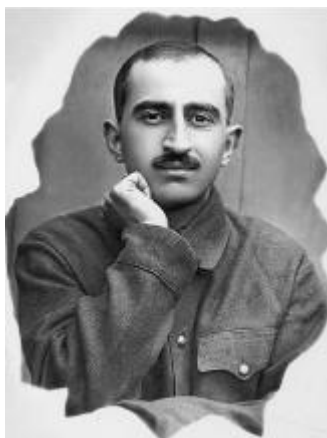

*Şeyx Əhməd Əfəndinin və
övladlarının qəbri. Şəki rayonu,
Baş-Şabalıd kəndi*

Nacirud-dövlənin hakimiyyəti dövründə Həzrət Peyğəmbərimiz Məhəmməd əleyhisaləminin qəbrinin qonşuluğunda yaşayan iki yəhudi evlərinin içindən lağım ataraq, Peyğəmbərin pak qəbrini dağıtmaq istəyəirdilər. Nacirud-dövlə yuxuda görür ki, Peyğəmbər ona deyir: «Məni bu iki nəfərin əlindən xilas et.» Bir neçə gün bu yuxunu təkrar görür, heyrətdən donub qalır və bilir ki, Mədinədə nə sə pis bir hadisə baş verməkdədir. Mədinəyə gəlib, şəhər əhalisinin hamısını bir cərgəyə düzdürür. Bir-bir hamısının üzünə baxdıqda, yuxuda gördüyü o iki nəfəri tanıyır. Göstəriş verir ki, onları tutub, bu məkrli planlarını zərərsizləşdirdinsilər və onlara ağır cəza versinlər.

Sonra göstəriş verdi ki, şərif qəbrin ətrafını qazıb, onu əridilmiş filizlə doldursunlar ki, poladdan olan bir divar yaransın və gələcəkdə heç kəs belə işlərə cürət etməsin.

Şeyx Əhməd Əfəndi Əsli adlı qızla evlənmiş, Anaqız adlı qızı dünyaya gəldikdən sonra, Baş Göynük kəndindən Mədinə xanımla nigahlanıb. Bu izdivarcdan isə, Məhəmməd, Mustafa, Sadəddin adlı üç oğlu, Məkkə adlı bir qızı olduqdan sonra, 1989-cı ildə dünyasını dəyişib. Şeyxin Baş Şabalıd kəndində olan günbəzi bölgədə ən böyük ziyarətgahlardan sayılır.

*Şeyx Əhməd Əfəndinin
nəvəsi Molla Mustafa*

Şeyxin oğlu Məhəmməd Əfəndi atasının yolunu davam etdirərək, ilahiyyat elmini dərinləndirən və mədrəsədə müəllim işləmişdir. Həccə getmiş və seyyid ləqəbi ilə çağırılmışdır. (Baş daşındakı yazıdan görünür-müəllif.). Baş Göynük kəndindən Əminəxatun adlı qızla evlənilib, Mustafa və Xədicə adlı övladları olub. Mustafa 30-cu illərdə Şəkiddə baş verən üsyana rəhbərlik etdiyindən, 1937-ci ildə güllələnib.

Əhməd Əfəndinin oğlu Sadəddin Əfəndi də atasının yolunu davam etdirərək, dini təhsil almış və din xadimi kimi tanınmışdır. Onun, həmçinin «İstəmə» bulağının yaxınlığında barama əyirən sexi olmuşdur.

Sədət xanımla ailə quran Sadəddin əfəndinin Məcid, Mahmud, Əhməd və Məhəmməd adlı dörd oğlu, Fatimə və Mədinə adlı iki qızı olmuşdur. Oğlanlarından Məciddə kəramət müşahidə olunduğundan, ziyarət olunmuşdur. O, Nəzimə xanımla ailə qurmuş, Sadəddin, Məhəmməd və Mahmud adlı üç oğlu olmuşdur ki, bu gün Şəkidə övliyanın nəsilini təmsil edirlər.

Sadəddin Əfəndinin Əhməd adlı oğlundan törəyən nəvələri Azərbaycanın tanınmış elm adamları olmuşlar. Məsələn, Əli Əhmədov tibb elmlər namizədi, dosent; onun qardaşı Səhrab müəllim isə geologiya sahəsində tanınmış mütəxəssis olmuşdur.

HÜRÜLEY ZİYARƏTGAHI

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

Balakən rayonunun Yeni Şərif kəndində yaşamış el ağsaqqalı, sağlığında bu müqəddəs yeri sevə-sevə ziyarət etmiş hörmətli Əhməd Murtuzəli oğlu Nuru-yevin əziz xatirəsinə ithaf edirəm

«Həbib Nəccar şəhid olduqdan sonra, vurulmuş başını sol əli ilə yuxarı qaldırdı, sonra sağ əlinə alaraq üç gün üç gecə onun bədəni Antakiyanın küçə və bazarlarında gəzib dolaşdı; başı isə qışqıra-qışqıra belə deyirdi: « Kaş gövmüm biləyidi ki, Rəbbim mənə niyə bağışladı və nəyə görə hörmət sahiblərindən etdi!» «Yasin» surəsi, 13-27-ci ayələr. Bax: Şəmsəddin Məhəmməd Dəməşqi. Hübət əd-dəhr və əcaib əl-bərr və -1-bəhr, SPb, 1866.

Hürüley ziyarətgahı Balakən rayonunun Calban kəndində, eyni adlı çayın sahilində yerləşir. Ziyarətgahda dəfn olunan Şeyx, Dağıstan Respublikasının Tlyarata rayonunun Hürük kəndindən olduğundan və Şeyxin adı məlum olmadığından, ziyarətgahın

adı da Hürük kəndinin adıyla adlanır. Qeyd edim ki, Avar dilində «Hürüley» sözünün təcrüməsi «Hürüyə məxsus yer» mənasını verir. Qeyd edim ki, müqəddəs Şeyx burada kafirlərə qarşı döyüşdə müridləri ilə birlikdə şəhadət məqamına yetişiblər. Deyilənə görə o, döyüşdən qabaq, şəhid olacağını duysa da, düşmənin qabağından qaçmayıb və İmam Hüseyin məktəbindən bəhrələnərək, əqidəsi yolunda, İslamın dirçəlişi naminə şəhadəti üstün tutub. Necə ki, Rəbbim Qurani-Kərimdə buyurur: **«Sizinlə vuruşanlarla siz də Allah yolunda vuruşun. Kafirlərə qarşı döyüş (cihad) xoşunuza gəlmədiyi halda, sizə vacib edildi. Bəzən xoşladığınız bir şey sizin üçün xeyirli, bəzən də xoşladığınız bir şey sizin üçün zərərli ola bilər. Onu Allah bilir, siz bilməzsiniz»** (2: 190-216)

Hürük kəndinin müqəddəs Şeyxi də, Rəbbinin əmrinə uyğun olaraq, öz müridləri ilə birlikdə, çoxsaylı düşməne qarşı döyüşə başladı. Bu qeyri bərabər döyüşdə, düşmən macal tapıb, qılıncı Şeyxin boynunu vurdu. Şeyxin müqəddəsliyi və möcüzəsi də elə bu vaxt üzə çıxdı. Belə ki, onun mübarək başı bədənindən ayrılan kimi, yerdə diyirlənə-diyirlənə «*Əshədü ən lə İlahə İllallah, əshədü ən Mühəmmədin Rəsul Allah*» deyərək, ucadan azan verməyə başladı. Bu tükürpədicisi səsdən və heyratamız möcüzədən vahimələnərək, hər iki qoşun əl saxladı

və donub qaldılar. Kafirlər gördükləri möcüzəni öz başçılarına xəbər verdikdə, başı onun yanına gətirmələrini əmr etdi. Lakin əsgərlər başa yaxınlaşdıqda, necə tufan qopdusa, qorxudan geri çəkildilər.

Şeyxin vəsiyyətinə uyğun olaraq, mübarək nəşi digər şəhidlərlə bərabər, həmin yerdə də dəfn olundu. Bu hadisənin üzərindən əsrlərlə vaxt keçməsinə baxmayaraq, möminlər bu müqəddəs Şeyxin və onunla birlikdə şəhid olanların xatirəsini əziz tutur, mübarək məzarlarını sevə-sevə ziyarət edirlər.

Sovet dönəmində ziyarətgahda xidmətçi olmadığından, hökumət buradakı anti-sanitariyanı bəhanə edərək, xanəgahı dağıtmaq istəyir. Bunun qarşısını almaq üçün, Balakən rayonunun cümə məscidinin imamı, məscidə daim ibadətə gələn Pirdas adlı mömin qadını yanına çağırır, ondan bu ziyarətgaha xidmətçi olmağı xahiş edir. Pirdas xala təklifi qəbul edərək, qızı Cənnətlə (Ona el arasında Fatimət deyirlər.) birlikdə ziyarətgaha gəlir və canidildən çalışaraq, burada səliqə - sahman yaradır. Həmçinin o, rayon sakini, iş adamı rəhmətlik Əlidən xahiş edərək, burada yardımçı bina tikilməsinə nail olur. 2007-ci ildə Pirdas xala müqəddəsləin xidmətində ömrünü şərəflə başa vurduqdan sonra, bu haqq işi qızı Fatimə davam etdirir. Fatimə bacı ilə söhbət edərkən,

dəfələrlə burada möcüzəli hadisələrin şahidi olduğunun dedi:

- Bir gün cümə namazının vaxtı idi, həyətdə (Qeyd edim ki, müsahibim, ziyarətgahdakı yardımçı tikilidə yaşayır.) paltar yuyurdum. Fikirləşdim ki, namazın vaxtı olsa da, iki dənə köynək qalıb, bunları da qurtarım, sonra dəstamaz alıb, namaza gedərəm. Bu vaxt azan səsi eşitdim. Ətrafdakı bu evlər həmin vaxt hələ tikilməmişdi və buralarda insan yaşamırdı. Burada birinci dəfə idi ki, azan səsi eşidirdim deyə, maraq məni götürdü. Ətrafı gəzib, əzanın haradan verildiyini bilmək istədim. Nəhayət, Şeyxin məzarına yaxınlaşanda, səsin buradan gəldiyini görüb, heyətdən donub qaldım. Azan bitən kimi, dəstamaz alıb, namazımı qıldım.

Bir gecə anam məni çağırırdı ki, səhədir, səhə namazının vaxtı keçib, dur namazımızı qılmaq - deyə, Fatimə bacı söhbətini davam etdirir - dedim ola bilməz, mən indi yatmışam. Gözümü açıb, pəncərədən ziyarətgahın həyətinə baxanda, hər tərəfi işıqlı gördüm, sanki günəş çıxmışdı. Saata baxdım, gördüm 3-ə işləyib, təəcüb etdim. Həyətdən çıxanda, axşam bağladığım darvazanı tayba - tay açıq gördüm. Qərribə idi ki, hasardan kənardə zülmət qaranlıq olmasına baxmayaraq, Şeyxin qəbrinin ətrafı və həyətdən işıqlı idi. Heç nə başa düşə bilməyib, darvazanı bağladım və gedib yatdım. Bir neçə

gündən sonra Ramazan bayramı idi, məscidə getdim və gördüyüm hadisəni imama danışdım. Dedi neçə gündür biz gecəni yatmırıq, məsciddə ibadət edirik ki, bəlkə Qədr gecəsini görək, sən isə bu mübarək gecəni gördüyün halda, ondan bəhrələnmədən, gedib yatmısan.

Bir gün də Xatimət adlı bir qız məndən xahiş etdi ki, gecəni səninlə ziyarətgahda qalıb, ibadətlə, dualarla məşğul olmaq istəyirəm. Bir rəfiqəsilə gəlmişdi. Gecə yarı pərnəcərədən bayıra baxıb, mənə dedi ki, Şeyxin qəbrinin üstündə işıq görürəm, görəsən bura maşın gəlmir ki? Dedim ay qız, buralarda insan yaşamır, dağlıq yerdir, yol yoxdur, burada maşın nə gəzir? Dedi iki dənə işıq zolağının Şeyxin qəbrinin üstündən göyə yüksəldiyini görürəm, sanki qəbrin yanında maşın dayanıb, işıqları göyə zillənib.

Hamam bulağı

Balakəndə olarkən, Yeni Şərif kəndində müalicəvi suya malik, şəfalı bir bulaq olduğunu eşitdim və bu bulağın möcüzəsini görmək üçün deyilən ünvana yollandım. Qeyd edim ki, deyilən bulaq kəndin kənarında yerləşir. Ağsaqqaların dediyinə görə ovliyalardan birinin yolu bu kəndə düşür və həmin vaxt kənddə yayılmış xəstəliyin qarşısını almaq üçün, camaat ondan əlac istyir. (Ola bilsin həmin

övlüyə bu kənddə yaşayıb.) Bu kəramət sahibi, Rəbbinə dua edərək, əsasını yerə vurur, həmin yerdən qaynayan su ilə çimməyi məsləhət görür.

Bu hadisədən bir neçə əsr keçməsinə baxmayaraq, bu günədək ətraf kəndlərin əhalisi müxtəlif xəstəliklərin müalicəsində həmin bulağın şəfasından bəhrələnilər. Ələlxüsus da tibb eliminin inkişaf etmədiyi dövrlərdə bu bulaq, insanların ümid yeri idi. Kənd ağsaqqalları bu mövzuda şahid olduqları əhvalatları danışdıqca, yadıma Əyyub Peygənbərin əhvalatı düşdü:

«Bəndəmiş Əyyubu da yad et! Bir zaman o, öz Rəbbinə müracətlə belə demişdi: «Şeytan mənə bəla və əzab toxundurmuşdur!»

«(Ona belə buyurduq:) «Ayağınla yerə vur! Bu yerdən çıxan bulaq yuyunacaq və içiləcək sərin sudur!» (Əyyub o su ilə çimib, ondan içən kimi bütün xəstəlikləri getdi)».

«Dərgahımızdan bir mərhəmət və ağıl sahiblərinə bir ibrət olsun deyə, ona ailəsini və üstəlik bir o qədər də (oğul-uşaq) bağışladıq»
Quran, "Sad" surəsi, 41-43-cü ayələr.

Qeyd edim ki, Yeni Şərif kəndindəki bulağın başında təxminən bir metr hündürlükdə bir metr uzunluqda və 40 sm enində divar hörülərək, divarın ortasında daş kitabə yerləşdirilmişdir. Kitabə ərəb əlifbası ilə oyma üsulla yazılmışdır. Epiqrafiya üzrə mütəxəssis olmadığımıdan, kitabəni oxuya bilməsəm də,

guman olunur ki, burada bulağın yaranma tarixi və səbəbkar övliyanın adı həkk olunub. Bu kitabə ətrafında da maraqlı əhvalatlar baş vermişdir. Belə ki, sovet hökumətinin ilk dövrlərində kolxoz sədri (Müxtəlif səbəblərdən adını qeyd etmirəm-müəllif) camaatın bura ziyarətə gəlməsinin qarşısını almaq üçün həmin kitabəni qopararaq aparıb, kənarında torpağa basdırıb. Səhər yuxudan oyananda ağzını əyilmiş gördüyündən, kitabəni qaytarıb, yerinə bərkidib.

Kəndin 85 yaşlı sakini Səhmir Rəcəb oğlu söhbət edir ki, mənim yaşımdan bu yana dəfələrlə şahid olmuşam ki, yay aylarında quraqlıq baş verəndə, ağsaqqallar bu bulağın başına toplaşır, ehsan verilib, Qruan oxunub, zikir edilib və yağış üçün Allaha dua edilib. Allah burada edilən duanı qəbul edərək, həmin gecədən başlayaraq, bir neçə gün yağış qağdırır.

Burayı insanlar pır kimi ziyarət etdiyindən, bulağın başındakı ağaclara toxunurlar. Ona görə də bu yer, yaşıllığına görə ətraf ərazilərdən fərqlənir.

Hamam bulağından bir şədər kənarında, Gürcüstanla sərhəd zolağında «*Qotur bulaq*» deyilən bir bulaq da mövcuddur ki, dəri xəstəliyindən əziyyət çəkənlər burada çimərək, şəfa tapırlar.

OSMAN ƏFƏNDİ

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

«Allah istədiyi şəxsə hikmət (elm, mərifət, müdrilik) bəxş edər. Kimə hikmət bəxş edilməmişsə, ona çoxlu xeyir (əbədi səadət) verilmişdir. Bunu ancaq ağıllı adamlar dərk edə bilər!»
Quran, «İnək» surəsi, 269-cu ayə.

Allahın hikmət bəxş edərək, övliyalıq məqamına yüksəltdiyi mötəbər qullarından biri də, *Zaqatala* rayonunun *Gözbaraq* kəndində yaşamış, Osman Əfəndidir. O, 1880-ci illərdə Dağıstan mahalının Rutul rayonunun Cınıx kəndində doğulub.

Gənclik illərində Kazan şəhərindəki gimnaziyada kommunizmin banisi və sovet dövlətinin qurucusu V.İ.Leninlə birlikdə oxuyan Osman Əfəndi, Volodya ilə dostluq edir. Sonralar o, Lenini belə xatırlayırdı: «Çox iti zəkali, elmlı, bacarıqlı və ağıllı uşaq idi. Komandalara bölünüb, topqalax oyunu oynayırdıq, Leninin komandasını heç bir komanda uda bilməzdi. Bir gün Volodyadan xahiş etdim ki, sən bu gün oyuna qarışma. Həmin oyunu son üç ildə ilk dəfə idi ki, Leninin komandası udurdu.»

Osman Əfəndi

Gimnaziyanı bitirdikdən sonra, çoxlu uşağa sahib olan atası, Osman Əfəndini ailədən aralayır ki, sənə elm vermişəm, başqa heç nəyə ehtiyacın yoxdur, get öz elminlə həyatını qur. Beləliklə, o, Zaqatala rayonunun Gözbaraq kəndində yaşayan və dövrünün ilahiyyat alimi kimi tanınan, övliya Qasey

Əfəndinin yanına gəlir. Ondan bir qədər dərslər aldıqdan sonra, Şeyxi öz vəsaiti hesabına Osman Əfəndini Buxarada Mirərəb Ali Ruhani məktəbində oxudur. Buranı bitirdikdən sonra, o, artıq hərtərəfli biliyə malik, bir din xadimi kimi Gözbaraq kəndinə qayıdır və dini fəaliyyətlə məşğul olmağa başlayır. Beləliklə, dövrünün alimi və övliyası kimi, xalq arasında böyük nüfuz qazanır. Duaları müstəcəb olduğundan, qapısından ziyarətçilər əskik olmazdı. Quranın şəfaverici xüsusiyyətlərindən xəstələrin müalicəsi üçün istifadə etməyi bacaran Osman Əfəndi, həm də həkim kimi şöhrət qazanaraq, Loğman Peyğəmbərin missiyasını davam etdirirdi. Necə ki, Rəbbim «*Loğman*» surəsində (12-ci ayə) buyurur: «*Həqiqətən, Loğmana: «Allaha şükür et!» - deyə hikmət (elm) verdik*».

Osman Əfəndinin həkimlik fəaliyyəti və müalicə üsulları barədə Gözbaraq kəndinin 82 yaşlı sakini Baba Hüseyn oğlu maraqlı əhvalatlar danışdı:

- Kəndimizdə Saleh adlı cavan oğlan, 1941-ci illər müharibəsindən əsəbləri pozularaq qayıtmışdı. Gecə-gündüz küçələri sərgərdən dolaşırdı. Bir kimsəsi olmadığından, qonşumuz Məryəm xala, onun qolundan yapışıb, Osman əfəndinin ziyarətinə apardı və onu müalicə etməsini xahiş etdi. Övliya onu bir həftə müalicə etdikdən sonra, Saleh ağı başında bir oğlan oldu, ailə qurdu, övladları, nəvələri bu gün də yaşayırlar.

Mənim özüm də xəstələyəndə, Əfəndiyə üz tutardım – deyə Baba dayı söhbətini davam etdirir - Qurandan bir ayə yazıb, mənə verdi ki, bir həftə su ilə iç. Gündə üç dəfə onu içəndən sonra, xəstəliyim keçib gedirdi.

Qohumlarımdan biri övladına toy edirdi. Onunla birlikdə, Osman əfəndini kəbin kəsmək üçün, atla qonşu kəndə aparmalı idik. O, çox qocaldığından, atı evinin pilləkəninə yaxınlaşdırdıq ki, rahat minsin. Övliya eyvana çıxan kimi, at onun qocalığını və kəramətini hiss edib, dizi üstə çökdü ki, Əfəndi rahat minsin. O isə, əlindəki əsa ilə üç dəfə ata yüngül toxunub, «Sübhanallah, Sübhanallah, Sübhanallah, qalx, ay Allahın heyvanı, məndə minəsi hal var», -

dedi. At qalxdı və övliya ona mindi. O qədər rəhmli adam idi ki, heyvana artıq əziyyət vermək istəmirdi.

Siçanlar övliyanın əmrinə tabe oldular

Osman Əfəndi doğulduğu Cınıx kəndində qonaq qalır. Bir gün ağsaqqallar ona deyirlər ki, kəndin taxıl zəmisinə bir neçə gündür ki, siçan sürüsü daraşib, artıq zəmilərin çox hissəsini məhv ediblər, bizə bir kömək edə bilərsinizmi? Övliya təəccüblənib ki, bəs neçə gündə bunu mənə niyə deməmişsiniz? İki uşaq göndərib ki, gedin zəmidən bir siçan tutub gətirin. Uşaqlar tapşırığı yerinə yetirirlər. Övliya siçanı əlinə götürüb, Qurandan ayə oxuyaraq, onun üzünə üfürüb və uşaqlara qaytararaq, haradan tutmuşdularsa, ora da buraxmağı tapşırır. Camaata üzünü tutaraq, üç günün tamamında, filan saatda siçanların zəmiləri tərk edəcəklərini bildirir. Təbii ki, övliyanın sözüne inanan da olur, ağız büzənlər də. Lakin onun dediyi gündə və saatda, siçanların sürü ilə, zəmini tərk edərək, Samur çayını keçib, Cınıx meşəsinə doğru getdiyini gördülər.

Övliyanın qız nəvəsi Əli Mustafayev söhbət edir ki, orta məktəbdə oxuyanda, riyaziyyatdan zəif idim. Müəllimin verdiyi ev tapşırıqlarını, sinfimzdə Məhəmmədən başqa

yazan olmurdu. Bütün uşlaqlar oturub Məhəmmədin dərsə gəlməyini gözləyirdilər ki, ev tapşırığını ondan köçürsünlər. Bir gün anama yalvardım ki, babama desin, elə etsin ki, mən riyaziyyatdan yaxşı bilim. Anam əlimdən yapışıb, məni babamın yanına apardı. Otağa girəndə, anamın uzun donunun ətəyinə büründüm ki, babam hirslənsə, məni vura bilməsin. Babam gəlişimizin səbəbini biləndə, dedi: “Dərsi oxumamış necə bilmək olar, getsin oxusun, bilsin da?!” Anam dedi: «Oxuyur ey, başına batmır». Babam əlini kitaba atanda, ürəyim üstümə gəldi, anamın ətəyindən çıxıb, babamın yanında oturdum. Aradan 5-6 gün keçəndən sonra, dərsə gedəndə görürdüm ki, uşaqlar ev tapşırığını köçürmək üçün məni gözləyirlər.

Oxuyan qəlb başqadır

Babam qocalıb, yataqda yatanda, anam ona dedi ki, uşaqların birini öyrət, sənin yolunu davam etdirsənlər, - deyə, həmsöhbətim sözüne davam edir – xəstə gələndə Quranla müalicə etsinlər. Dedi onların verdiyi ayə, xəstəyə təsir etməz. Bu işi görməyə mənə Allahdan izn verilib.

Əli danışdıqca, yadıma Həzrət Əli ilə, bir ərəbin arasında baş verən əhvalat düşdü. Əhvalat belə olmuşdur:

Günorta vaxtı, ağacın kölgəsində istirahət edən xəlifə Əli əleyhissəlamın yanına gələn həmyerlisi, ondan dolanışıq üçün yardım istəyir. Həzrət Əli yerdən bir ovuc qum götürərək, Qurandan bir ayə oxuyub, quma üfürür. Ayədə olan hikmətin təsirindən, qum qızıla çevrilir və kəndlinin ovcuna töküüb: «Get dolan» deyir. Həmin adam soruşur ki, «Ya Əli, sən Quranın filan ayəsini oxumadınmı?» İmam «Bəli» deyəndə, kişi yerdəki qumla ovuclarını doldurub, həmin ayəni oxuyur. Amma nə qədər cəhd etsə də, qum qızıla çevrilmir. Kişi soruşur ki, «Ya Əli, həmin qumdur, həmin ayədir, niyə sən oxuyanda qızıla çevrilir, mən oxuyanda çevrilmir?» Həzrət Əli buradakı hikməti belə açıqlayır: «Ayə həmin ayə olsa da, oxuyan qəlb başqadır».

Yuxarıda qeyd etdim ki, Osman Əfəndi gənc yaşlarında öz qohumu və ustadı Qasey Əfəndinin yanına gəlib. Qasey Əfəndinin oğlu olmadığından, dünyasını dəyişərkən, Osman Əfəndiyə vəsiyyət edib ki, mənim evimdə oturub, yolumu davam etdirərsən. Və bir də vəsiyyət edib ki, bu evin quruluşunda heç bir dəyişiklik etməsin, necə var, elə də qalsın. Vəsiyyətə uyğun olaraq, Osman Əfəndi ustadının qızlarına müəyyən məbləğ ödəyərək, evi satın alıb. Nə öz sağlığında, nə də bu günkü nəvələri evin quruluşuna əl vurmayıblar.

Osman Əfəndi, Zalxa adlı qızla ailə qurmuş, Hüseyn adlı bir oğlu (1941-45 müharibəsinə getmiş, geri qayıtmamışdır.), Zeynəb və Hürü adlı iki qızı olmuşdur. Övliyanın nəsli qız xətti ilə davam etməkdədir.

P.S. Yuxarıda müsahibəsini dərc etdiyim Baba dayı, söhbət əsnasında Zaqatala rayonunun Bəhmədli (Varxian) kəndində yaşamış, mərhum şair Cahangir Dalğının bir neçə şeirini dedi. Oxucuların marağına səbəb olacağını nəzərə alıb şeirlərdən ikisini diqqətinizə çatdırıram.

ŞÜKÜR

*Ya görünməz! Çox hökmün var, yaratdın, cahana
şükür!
İnsanlığa qərar etdin, Adəmə, Həvvana şükür!
On dörd dünya qərar tutdu, nazil olan kitabda,
Məhəmmədə pay göndərdin, otuz cüz Qurana şükür!*

*Qabil öldürdü Habili, qan götürdü dünyanı,
Həzrət Əli Düldül atı minib, gəzdi hər yanı.
Qəm dəryasında görüb, seçdilər müsəlmanı,
Hər gələn vasi tutduğu, İsmayıl qurbana şükür!*

*Dalğın deyər, mən heyranam, sən tutduğun divana,
Həqiqətdən yaratmısan, hazıram imtahana.
Layiq deyil coşqun təbim, belə haqsız dövrəyə,
Gərəkdir səbr eləyəm, bundan da yamana, şükür!*

YATIBDIR

*Bir gün seyr elədim məzarıstanı,
Zaman, dövrən burda tutqun yatıbdir.
Salam verdim, sanki gəldi bir səda:
Şair, sən tək çoxu ötgün yatıbdir.*

*Zillədikcə gözüm yerə, göylərə,
Qəlbimi bağladım canlı ellərə,
Basıb qədəmini son pillələrə,
Hamı bir nizamda, uyğun yatıbdir.*

*Ey diyar, qaradır hər ətəklərin,
Örtmüşdür üstünü çox babəklərin,
Kam alan, almayan şux gözəllərin
Lalə yanaqları solğun, yatıbdir.*

*Hamısı geyibdir libası ağdan,
Xanlar əl çəkiblər müftə bal yağdan,
Aləmi talayıb, şəhər dağıdan,
Tərk edib süleyman mülkün, yatıbdir.*

*Bir məzar daşına sataşdı gözüm,
Qərib olduğunu anladım özüm.
Sərimdən huş getdi, dolaşdı sözüm,
Düşüb vətəmindən itgin, yatıbdir.*

*Dalğın, fikirində nələr dolaşır,
Elə bil qəlbində cahən danışır,
Ey Torpaq, öyünmək sənə yaraşır,
Qoynunda Müşfiqlə, Vurgun yatıbdir.*

ÇƏRŞƏNBƏ OCAĞI

Rəhman və Rəhim olan Allahın adı ilə

Çərşənbə ocağı Oğuz rayonunun Kərimli (Kəndin köhnə adı Vardanlı olub.) kəndində yerləşir. Hələ ta qədimdən insanlar dərdlərinin çarəsi üçün bu ocağa üz tutublar. Ona görə də, el arasında bura «Çarəçi Baba» adı verilib. Neçə əsrlərdir ki, Kərimli və ətraf kəndlərin əhalisi dara düşəndə, Çərşənbə ocağına üz tutub, burada dəfn olunan müqəddəslərin kəramətlərindən faydalanırlar. Belə insanlardan bir neçəsi ilə görüşüb, onların danışdıqları maraqlı əhvalatları qeydə aldım. Oxucular üçün də maraqlı olacağını nəzərə alıb, həmin əhvalatlardan bəzilərini diqqətinizə çatdırıram.

Gecələr “Çərşənbə ocağında ” nur görürdüm

İlyar Vahabov - Təhsil Nazirliyinin məsul işçisi:

- Evimiz “Çərşənbə ocağı” ilə üzbəüz olduğundan, uşaqlıqda burada bir çox möcüzələr müşahidə etmişəm. Bu möcüzələrdən ən əsası odur ki, bəzi gecələrdə ziyarətgahda nur (ışıq)

görünürdü. Gözümü açandan valideynlərimizin çətin anlarda bu ocağa üz tutduqlarının şahidi olmuşam. Böyüdükcə, mən də övliyanın kəramətlərindən faydalanmağa başladım.

***Övliyanı yuxuda görüb, təyyarə
biletlərini geri qaytardım***

- *İlyar müəllim, ziyarətgahda olarkən, buradakı günbəzin və digər abadlıqların sizin tərəfinizdən inşa edildiyini dedilər. Sir deyilsə, bu işləri hansı niyyətinizin hasil olması ilə bağlı görürdünüz?*

- 10 il idi ki, ailə qurmuşduq, övladımızın olması gecikirdi. Bu müddətdə çox klinikalarda müalicə almışdıq. Nəhayət həkimlər Moskvadakı məşhur bir klinikaya müraciət etməyi məsləhət gördülər. Moskvaya getmək üçün təyyarəyə iki bilet aldım. Bizdə ata-babadan adətdir ki, səfərə çıxmazdan qabaq “*Çərşənbə Baba*”nı ziyarət edib, səfərimizin uğurlu olması üçün dua edərik. Mən də Moskvaya uçmazdan qabaq ziyarət edib, niyyət tutdum ki, səfərim uğurlu olsun, qayıdandan sonra ziyarətgahda günbəz tikdirib, buranı abadlaşdıraram. Həmin gecə övliyanı yuxuda görməyim mənim Moskvaya getməyimi birdəfəlik təxirə salmağıma səbəb oldu. Səhər oyanıb aeroporta getdim, biletlərin ikisini də geri qaytardım. Oradan

birbaşa Oğuzla gedib, günbəzin tikintisində başladım. Doqquz aydan sonra ailəmizdə bir qız uşağı dünyaya gəldi. Növbəti ildə isə Allah bizi bir oğulla da müjdələdi. Onlar hazırda məktəblidirlər.

Muradova Fatmasoltan Buğday qızı - Qax rayonunun Güllük kəndinin 80 yaşlı sakini:

- Nəvəm Məhəmmədin iki yaşı olanda, onda qorxudan sudurğa yarandı. Tez-tez tuturdu, dili qatlanırdı, çox çətinliklə açırdıq. Ona görə də uşağı tək qoya bilmirdik. Bir neçə il müalicə etdirdik, müvəqqəti xeyri olsa da, yenə də sudurğa tuturdu. Bir gün apardım Oğuz rayonunun Kərimli kəndinə - “Çərşənbə ocağı” deyilən ziyarət gaha. Oradakı övliyaların qəbirlərini ziyarət etdik, “Keçid daşı” deyilən yer vardı, onun altından uşağı üç dəfə keçirtdik. Niyət etdim ki, uşaq sağalsın, gətirib burada qoç qurbanı kəsəcəm. Oradan gələndən sonra bir dəfə də olsun sudurğa keçirməyib. İndi nəvəmin 22 yaşı var, əsgərlikdən qayıdıb.

Allah qalana bərəkət versin

Əhmədova Gülsurə Zahid qızı- Kərimli kənd sakini:

- Qabaqlar 25 baş qoyunumuz vardı. Bir gün toya getdik, qoyunlar nəzarətsiz qalıb

itdilər. Uşaqlar çox axtarsalar da, tapa bilmədilər. Gecə dua etdim ki, Ya Allah, sabah qoyunlarımı tapım, Çərşənbə ocağında bir qoç qurbanı kəsərəm. Gecə yuxuda gördüm ki, həmin ziyarətgahdayam, hər tərəf yaşıl çəmənlik, gül-çiçəkdir, qoyunlarımız da burada yatışıblar. Öz-özümə dedim bizim qoyunlarımız burdaymış ki, biz də bunları axtarıyıq. Sonra dedim qoyunların hamısı yoxdur. Belə deyəndə, yuxuda arxa tərəfdən bir kişi səsi eşitdim: «Allah qalana bərəkət versin.» Səhər yuxudan ayılıanda, uşaqlar gedib dərədən qoyunları tapıb, gətirdilər. Amma, bir ana qoyunla, balasını çaqqal yemişdi. Həmin günü də əhdimə əməl edib, ziyarətgahda qurban kəsdim.

Övliyanın mənə qəzəbi tutdu

Məmmədova Kişbər Bayram qızı- Kərimli kəndinin 67 yaşlı sakini:

- Oğlum İrkutski vilayətində işləyəndə, yanında olan Azərbaycanlı yoldaşlarından biri havalanar. Müalicənin xeyri olmurmuş. Oğlum onlara deyib ki, kəndimizdə «Çərşənbə ocağı» deyilən pir var, oraya çox dəlilər gətirirlər, ağılanıb qayıdır, bu adamı da aparın bizə, anamdan xahiş edin, sizi aparsın ocağa. Bir gün gördüm həyət qapısı açıldı, bir neçə nəfər girdi içəri. Dedilər bizi oğlun göndərüb, bizimlə pira

gedək. Getdik, gördük pirdə molla yoxdur. Bir az oturduq. Xəstə oğlan tamamilə anlaqsız vəziyyətdə idi, qolundan tutub, saxlamışdılar. Dedim xəstəni qəbrin başına fırladın. Sonra qəbrin üstündəki balaca daşı götürüb, xəstənin üzünə, başına sürtdüm. Bu vaxt oğlanın halı dəyişdi, başının tükləri biz-biz durdu, mimikası dəyişdi. Qorxdum, ürəyimdə özümü qınadım ki, mən niyə belə elədim, bu dəlidir, əsəbləşib, bu saat məni öldürəcək. Amma Allaha şükür ki, hirslənmədi, sakit oturdu qəbrin yanında. Hiss olunurdu ki, əvvəlki kimi narahat deyil. Bir azdan valideynləri dedilər, durun, gedəyin evimizə. Xəstə oğlan dedi burada quran oxunmasa, mən qayıtmayacağam. Maşınla gedib mollanı gətirdilər, Quran oxunarkən, xəstəni yuxu tutdu. Bir-iki saatdan sonra ayıldı. Artıq əvvəlki adam deyildi, anlaqlı şəkildə söhbət etməyə başladı. Gələnlər sevinə-sevinə öz evlərinə, mən də öz evimə qayıtdım. Gecə yuxuda gördüm ağ paltarlı, ağ əmmaməli, nurani bir kişi gəldi. Dedi bu günkü səhvinə görə səni cəzalandırmağa gəlmişəm.

Dedim səhvim nədir? Dedi «Ziyarətinə getdiyiniz övliyanın ruhuna Quran oxunmadan, dua verilmədən, daşı götürüb, xəstəyə sürtdün, ikincisi, sən dəstəmazlı olmadığına görə, daşa əlini vura bilməzdin. Odur ki, sən cəzalanmısan.» Belə deyib, əlindəki mürdar şeyi mənə

verib, «Bunu yeməlisən» dedi. Mən onun qarşısında diz çöküb: « Səhv etmişəm, mənə bağışla» dedim. Bu vaxt, həmin adam yox oldu və mən yuxudan ayıldım. Ayılandan sonra, səhvimi başa düşdüm və üzr istədim.

P.S. Müsahibim xəstənin adını və ünvanını desə də, müxtəlif səbəblərdən göstərmədim.

Məmmədova Xuraman Əjdər qızı-Kərimli kənd sakini:

- Təzə gəlin olan vaxtlarımda, yuxuda gördüm ki, dağın başında, böyük bir qəbirin yanında, yalvarıram ki, «Ay Zində Baba, səndən bir oğul istəyirəm.» Bir neçə gün, dalbadal bu yuxunu gördüm. Aradan bir müddət keçəndən sonra, oğlum dünyaya gəldi. Zində Babanın kim olduğunu, harada dəfn olduğunu öyrənmək istəsəm də, buna nail ola bilmirdim. Günlərin birində həyəətə dilənçi girdi, qaynanam ona nəzir verərkən, evə dəvət etdi ki, bir stəkan çay içsin. Dilənçi dedi: «Tələsirəm, Zində Babanı ziyarətə gedirəm. «Dedim « Kimi ziyarətə gedirsən?» Dedi «Zində Babanı». Dedim neçə ildir mən onu axtarıram, yerini tapa bilmirəm. Dedi: «Quba yolunun üstündə, dağın başındadır». Mən ona nəzir verdim ki, mənim adımdan ziyarətəgaha qoysun. Nəhayət, aradan bir neçə il keçdi uşaq 5 yaşa çatanda, sudurğa keçirdi, ölüm ayağında oldu. Əl açdım

göyə, dedim «Ya Rəbbim, bu uşaq ayılsın, birinci sinfə gedən gün. Çərşənbə ocağında qurban kəsərəm. Həmin andaca uşaq ayıldı. Böyüyüb, birinci sinf getdi. Dedim, qurbanı sonra kəsərəm. Üç gün gedəndən sonra, uşağın sağ biləyinin aşağısından çiban çıxdı, 4 ay əlinə qələm ala bilmədi, yoldaşlarından geri qaldı. Aradan bir il də keçdi, sentyabrın birində məktəbli formasını geyib, 2-ci sinfə yola düşürdü ki, pilləkəndən düşəndə ayağı ilişib, yerə yığıldı. Yerdə şüşə qırığı varmış, uşağın çənəsinin altından batdı, məktəbli forması al qana boyandı. Uşaq formanı soyunub, ev paltarında məktəbə yollandı. Nəhayət, bir ildə ötdü, üçüncü sinfə getməyinə bir gün qalmış isə, sağ qolu qırıldı. Bu hadisədən sonra, başa düşdüm ki, qurbanı gecikdirdiyimə görə bunlar baş verir. Bir qoç alıb, Çərşənbə ocağına apardıq. Ondan sonra, uşaqda heç bir problem olmadı.

Piri dağdan traktorçu qəzaya düşdü

Ziyarətgahın yerləşdiyi Kərimli qəbiristanlığı Bakı- Oğuz yolunun üzərində yerləşir. Əvvəllər burada yol olmayıb. 50-ci illərdə Nikolay adlı bir rus traktorist, buldozerlə qəbirirləri dağıdaraq, qəbiristanlığın ortasından indiki bu yolu çəkirmiş. Kənd ağsaqqaları ona deyirlər ki, qəbirirləri dağıtma,

yolu qəbirstanlığın kənarından çək. Nikolay öz dilində söyüş söyüb, işinə davam edib. Nəhayət, işini qurtarıb, getmək istəyəndə, traktor dərəyə yuvarlanıb və Nikoloy traktorun altında qalaraq, həlak olub.

Həlim Baba

Allahın müjdə verdiyi dostlarından biri Adə Həlim Babadır. Dağıstan respublikasında doğulub, yaşayan bu övliyanın qəbrişərifli Oğuz rayonunun Kərimli (Keçmiş adı Vardanlı olub) kəndindədir. Həlim Baba Oğuz-Zakatala bölgəsində yaşamış və müasirləri olmuş övliyalarla sıx əlaqədə olmuş və onların təşkil etdikləri zikr məclislərində iştirak etmişdir. Belə səfərlərin birində xəstələnərək, Kərimli kəndində Əhməd adlı bir mömin kişinin evində qalmışdır. Hicri 1323-cü (1905/1906) ildə vəfat edərək, həmin kəndin qəbirstanlığında dəfn edilmişdir. Övliyanın şəxsi əşyalarını və paltarlarını son dövrlərə qədər Əhmədin nəvəsi Fəxrəddin müəllim saxlamışdır. Onun ölümündən sonra isə həmin əşyalar Həlim Babanın qəbri yanında basdırılmışdır.

Sovet dönəmində Məşədixanım Menətin rəhbərliyi ilə Elimlər akademiyasının bir qrup əməkdaşı övliyanın qəbir daşındakı ərəbcə kitabəni oxumuş və aşağıdakı kimi tərcümə etmişlər:

“Şeyx Səd ibn Şeyx Həlim. Dərviş Həlim ibn İshaq, ibn Qədir Zruği əs-Səmburu. Hicri 1323-cü (1905-1906) ildə vəfat etmişdir. Allah ona rəhmət eləsin”.

Həlim Babanın ailə üzvləri Dağıstanda qalıb. Son dövrlərdə törəmələrindən bir neçəsi övliyanın Kərimlidəki qəbrini və ömrünün sonlarında yaşadığı evi ziyarət ediblər. Onların buranı necə tanımalarına gəldikdə isə bildiriblər ki, Həlim Baba qohumlardan birinin yuxusuna girərək, öz qəbrini və Kərimlidəki yaşadığı evin, həyətindəki üstündə namaz qıldığı sal daşı göstərərək, bu yerləri ziyarət etməyi tapşırılmışdır. Yuxu görən şəxs qohumlarını da götürərək, Dağıstandan Azərbaycana gəlib və yuxuda ona göstirilən yolla gedərək, ulu babasının qəbrini və yaşadığı evi taparaq ziyarət ediblər. Biz də öz növbəmizdə Övliyanın şərif məzarını ziyarət etdikdən sonra ömrünün sonlarında yaşadığı evdə də olduq. Ev sahibləri ilə söhbətdən məlum oldu ki, inanclı insanlar müxtəlif niyyətlərlə övliyanın qəbrini və yaşadığı evi ziyarət edirlər. Sovet dönəmində həmin həyətdə ev tikilərkən, səhər durub görürmüşlər ki, dünən hörülən divar gecə uçaraq yerlə yeksan olub. Bir neçə dəfə bu hadisə təkrarlandıqdan sonra, qonşuluqdakı yaşlı adamlar deyiblər ki, evin tikildiyi yerdə övliyanın cənazəsi yuyulmuşdur. Evin yerini dəyişdikdən sonra bir daha uçulmayıb.

Həlim Babanın qəbrinin üstünü Kərimli kəndində doğulan və hazırda Təhsil nazirliyində işləyən İlyar Vahabov götүzdürüb.

Ağdaşlı Baba

Kərimli kəndində ziyarət yerləri çoxdur. Bu da kəndin tarixinin qədimliyi ilə əlaqədardır. Belə ki, bura qədim yaşayış məskəni olduğundan, bir çox din xadimləri, seyidlər burada irşad fəaliyyəti göstərmiş və övliyalıq məqamına yüksəlmişlər. Həmin övliyalər kəndin müxtəlif yerlərində dəfn olunduğundan, həmin yerləri bugünkü nəsəl müqəddəs sayır və ehtiramla yad edirlər. Belə yerlərdən biri də «*Ağdaşlı Baba*» adıyla tanınan övliya qəbiridir ki, kəndin qırağında yerləşir. Burada dəfn olunan övliya, Ağdaş rayonundan olmaqla, XIX əsrin sonları, XX əsrin əvvəllərində Vardanlıda irşad fəaliyyəti göstərərək, İslam dininin gözəlliklərini xalqa çatdırmış və özü də bu gözəlliyin nümunəsi olmuşdur. Bir gün o, Vardanlıdan Ağdaşa gedərkən, yolda quldurlar tərəfindən tamah məqsədi ilə öldürülür və həmin yerdə də, basdırılır. Aradan bir neçə ay keçəndən sonra, Vardanlı kəndinin sakinləri torpaq sahələrini xışla şumlayarkən, yerdən bir əl çıxdığını görürlər. Həmin yeri qazarkən, «*Ağdaşlı Baba*»nın cəsədini görürlər. Amma,

qəribə imiş ki, aradan aylarla vaxt keçməsinə baxmayaraq, övliyanın nəşi çürümədən olduğu kimi qalmışdır. Kəndlilər nəşi ailəsinə təhvil vermək üçün, arabaya qoyaraq, Ağdaşa yola düşürlər. Onu da qeyd edim ki, həmin vaxt övliya cavan, subay oğlan imiş. Cəsədi anası qarşılıyır və oğul itkisindən çox pərişan olur. Amma bildirir ki, oğlu vəsiyyət edib ki, harada ölsəm, orada da dəfn edərsiniz. Odur ki, övliyanın nəşini Vardanlıya qaytarıb, tapdıqları yerdə də dəfn ediblər. Həmin gündən bu yana, «Ağdaşlı Baba»nın şərif məzarı insanlar tərəfindən yad olunmaqdadır. Onunla bağlı müxtəlif əhvalatlar da, el arasında danışılmaqdadır. Deyilənə görə, Vardanlı kənd sakini Məhəmmədkərim kişi, sahədə buğda səpirmiş. Yoldan keçən yaşlı bir kişi, ondan bir parça çörək istəyir. Məhəmmədkərim kişi «*Çörəyim olsa, uşaqlarıma verərəm*» deyib, onu rədd edir. Kişi «*Çörəyin olsun, amma yeməyə uşağın olmasın*» deyərək, oradan uzaqlaşır. Həmin vaxt Məhəmmədkərimin iki qızı varmış. Bu hadisədən sonra onun on uşağı dünyaya gəlsə də, heç biri yaşamayıb. İki qızı da ər evinə köçdüyündən, onun süfrəsinin qırağında uşaq oturmurmuş. Kifayət qədər zəngin olan Məhəmmədkərimi bu hal çox narahat edirmiş. Həmçinin onun iki otaqlı evinə qəflətən od düşür və otağın biri yandıqdan sonra, od öz-özündən sönmür. Bir gün

«*Ağdaşlı Baba*» onun qonağı olur. Ev sahibi övliyadan övladlarının qalmamasının səbəbini soruşub, ondan dua etməsini istəyir. Qonaq, bu suala sabah cavab verə biləcəyini deyir. Səhər açılanda, övliya, ev sahibinə deyir ki, Xızır Peyğəmbər nə vaxtsa səni sınamaq üçün çörək istəyib, sən də verməyəndə, qarğıyaraq, gedib. O ki, qaldı evinin bir otağının yanıb, o biri otağının salamat qalmasına, həmin otağın altında çox qədimlərdə övliyalardan biri dəfn olunub. Yenidən övladın olması üçün, yeddi qara qoç qurbanı kəsməlisən ki, Allah səni bağışlasın. Qurbanın birini öz həyatındakı övliyanın qəbri yanında kəs. Qalanlarını da hər həftə bir ziyarətgahda kəsərsən. Məhəmməd-kərim kişi deyilənə əməl etdikdən sonra, Allah onu bağışlayaraq, qocalan vaxtında ona bir oğul bəxş edib. Onun evi Kərimlinin aşağı başında, «*Davuduşağı*» məhləsində hələ də durur və ziyarət olunur.

Şıx Mazar Baba

Yuxarıda qeyd etdiyim kimi, Kərimli kəndi ərazisində çoxlu sayda övliyalardan dəfn olunub ki, onların şərəf məzarları ziyarətgahdır. Belə övliyalardan biri də Şıx Mazar Babadır. Onun qəbri, qonşu Qarabaldır kəndinin yaxınlığındadır. Kəndin başqa

sahələrindən fərqli olaraq, pirdən heç kəs ağac qırmır. Ona görə də, burada yaşıllıqdır. Qarabaldır kənd sakini Əliyev Yamən Abdulla oğlu söhbət edir ki, kolxoz dövrü ipəkqurdu saxlayırdıq. Bir gün atam dedi gedək Şıx Mazar Babanın pirindəki tut ağacının yarpağından qıraq, götürək, qurda verək. Mən ondan qabaq gedib, tut ağacına qalxdım. Dəhrəni nazik budağa vurdum, kəsmədi, ikinci dəfə vurdum, yenə kəsmədi. Təcübləndim ki, təzə itilənmiş dəhrə niyə kəsmir? Üçüncü dəfə vuranda, dəhrə əlimdə çevrilərək, qayıdıb, ucu alnıma girdi, alnımdan qan fişqırdı. Çox qorxdum, aşağı düşüb, ağacın dibində oturdum. Bu vaxt atam gəlib çıxdı, məni görüb, güldü, dedi «Oğul bir az tələsmisən, gözlə, icazəsini alım.» Atam namaz qıldı, Quran oxudu, sonra dedi «İndi qalx budağı qır». Qalxdım, çox rahatlıqla budaqları qırdım. Gedəndə, atam dedi «Bala başqa yerlərə xəyalın getməsin, buradakı ağaclar Şıx Mazar Babaya məxsusdur, qırmazdan öncə, gərək övliyadan icazə alasan.»

Qeyd edim ki, bu cür qəribə hadisələr bu pirdə əvvəllər də baş vermişdir. Belə ki, Qumlax kəndindən bir «Hacı» nöqərlərini göndərüb ki, gedin pirdən ağac qırıb gətirin, lazımımdır. Nöqərlər getməyiblər ki, biz qorxuruq. «Hacı» özü baltanı götürüb ki, ağacı qırsın, iki dəfə vurub, üçüncüdə infakt keçirərək, orada da dünyasını dəyişib.

Bir məsələni də qeyd edim ki, bu pirdə başqa adam dəfn olunmur. Deyilənə görə, övliya buna icazə vermir. Camaat danışır ki, köç yaylağa gedəndə, çobanlardan biri pirin yaxınlığında dünyasını dəyişir. Yoldaşları onu Şıx Mazar Babanın yanında dəfn edirlər. Səhər açılanda camaat görür ki, cənazə pirdən kənarda, açıqda qoyulub, qəbrin yeri də düzlən.

Kənd sakinləri danışır ki, pirin ətrafına hasar çəkmək üçün, bir neçə dəfə material gətirilsə də, səhər açılanda görüblər ki, materiallar kənara səpələnib.

Kərimli kəndinin şəhidləri

«Müharibəyə getməyib, evlərində oturan və müharibəyə getmiş qardaşları haqqında: «Əgər onlar sözünüzdə qulaq assaydılar, öldürülməzdilər», - deyənlərə söylə: «Əgər doğru deyirsinizsə, onda (bacarıb) ölümü özünüzdən uzaqlaşdırın!».

«De:» Əgər siz evlərinizdə olsaydınız belə, alınanlarına ölüm yazılmış kəslər yenə də əbədi yatacaqları yerlərə gedərdilər... Allah ürəklərdə olanları biləndir». Quran, «İmran ailəsi» sürəsi, 168-ci ayə.

Kafir ermənilər doğma torpaqlarımıza hücum edəndə, Azərbaycanın bütün qeyrətli oğulları kimi, Kərimli və Qarabaldır

kəndlərinin cavanları da, vətənimizin müdafiəsinə qalxdılar. Onlardan bir çoxu sağ-salamat geri dönsə də, bəziləri Vətən yolunda öz canlarını qurban verdilər. Müqəddəslərdən bəhs edən bu kitabda kəndin şəhidlərin də adlarını yad etməyi özümə borc bildim.

Əbdürəhmanov Tahir Nəcməddin oğlu - 1961-ci ildə doğulub. Yetimliklə böyüyüb. Orta məktəbi bitirənə qədər nənəsinin himayəsində olub. Müharibəyə getməzdən qabaq evlənib. 1994-cü ildə cəbhəyə yola düşəndə, Rəfiqə və Cavid adlı iki uşağı vardı. Ağdərə uğrunda gedən döyüşlərdə mühasirəyə düşüb və qəhrəmanlıqla döyüşərək, şəhid olub. Həyat yoldaşı Zibər xanım iki uşağını çox çətinliklə böyüdü. O, söhbət edir ki, qızım Rəfiqənin toyundan sonra Tahir yuxuma girdi. Gördüm uşaqlarına deyir «*Bağışlayın ki, sizin toyunuza gələ bilmədim*». Mən də dedim «*Uzaqda deyildin ki, hamı gəldi, sən niyə gəlmədin?*» Dedi «*Neyləyim, gələ bilmədim də*».

Ramazanov İlham Rəhim oğlu - 1992-ci ildə Laçının Su kəndində gedən döyüşlərdə iştirak edib. Qoçaz yüksəkliyi gah Milli ordunun, gah da ermənilərin əlinə keçirmiş. Bu döyüşlərdə İlham çox böyük fədakarlıq göstərib. Yoldaşlarından biri ağır yaralanaraq, düşmən mövqə-

lərində qalbmış, komandirin etirazına baxmayaraq, İlham onu xilas etmək üçün irəli cumur, yoldaşını tapır və yararlı dostunu çiyinə alıb, geri qayıdanda, yağı düşmən arxadan onu da vurur. Nə İlhamın, nə də dostlarının meyidlərini düşməndən geri almaq mümkün olmur. Atası Rəhim müəllim oğul dərдинə dözməyərək, dünyasını dəyişir. Onun Qoçaz dağına xitabən yazdığı şerdən bir parçanı diqqətinizə çatdırıram:

*Qoçazın başını duman alıbdır,
İlhamım məskənin orda salıbdır,
Bilmirəm ölüsü, sağı qalıbdır,
Yaralı atayam, yaramı bağla,
Oğulsuz sinəmi az belə dağla!*

*A Qoçaz, namərdlik etmə sən mənə,
Balamın yolunu bir yol desənə,
Dönəydi qoynunda lələ, süsənə,
Axtarıb, balamı inan tapardım,
Nə yolla balamı çəkdi aparдын?!*

İbrahimxəlilov Fazil Sabir oğlu - 1974-cü ildə doğulub. 18 yaşı tamam olanda cəbhəyə yollanır. Tərtərdə, Ağdərə uğrunda gedən döyüşlərdə kəşfiyyatçı kimi fədakarlıq göstərir. Bir dəfə ağır yaralansa da, sağalan kimi, yenidən cəbhəyə yollanır. 1994-cü ilin mayın 12-də

qəhrəmancasına şəhid olur. Hazırda Kərimli kəndindəki uşaq bağçası Fazilin adını daşıyır.

Əfəndiyev Anar Aydın oğlu - 1973-cü ildə doğulub. Bakı Kooperativ texnikumunda oxuyarkən, 1990-cı ildə cəbhəyə yollanıb. Ağdam, Fizuli, Kəlbəcər uğrunda gedən döyüşlərdə igidlik göstərib və şəhidlik məqamına yüksəlib. Anası Zöhrə xanım söhbət edir ki, Anar şəhid olacağını qabaqcadan bilirdi. Bir dəfə icazə alıb, evə gəlmişdi. Kənddə istədiyi qız vardı, mən də oğlumun adına qızıl, parçalar alıb, yığmışdım. Gələndə Anara göstərdim, heç sevinmədi, başını buladı, dedi nahaq almısan, nə bilirsən mənim başıma nə gələcək? Həmin gün qonşuda toy vardı, orada bir mahnı sifariş verdi «*Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim, oba salamat qal, el, salamat qal*». Bu mahnını eşidəndə dağım sancdı...

...Bir gün yuxuda gördüm, Anarın toyudur, gəlin gətirirlər. Amma gəlini qara geydiriblər, başına da qara duvaq salıblar. Bunu görüb hirsələndim ki, niyə belə geydirmisiniz? İstədim başındakı qara duvağı götürüm, Anar yaxınlaşıb qoymadı, dedi ana, dəymə, özüm belə geyindirmişəm. Yuxudan ayıldım, özümü çox pis hiss edirdim, bildim ki, balama nə isə olub. Səhəri gün cənazəsini gətirdilər. Yoldaşlarından soruşdum, gördüm elə mən yuxunu görən saatda şəhid olubmuş.

Hazırda Kərimli məktəbi Anar Əfəndiyevin adını daşıyır.

Əliyev Zaur Yamən oğlu - 1981-ci ildə Qarabaldır kəndində doğulub. Hərbi məktəbə girmək istəsə də, mümkün olmayıb. 1999-cu ilin oktyabr ayının 2-də əsgər gedib. Atası Yamən kişi söhbət edir ki, oktyabrın 15-də qardaşının toyu olacaqdı, Zaura dedim, qoy səni ayın axırına qədər saxladım, toydan sonra gedərsən. Dedi «*Olmaz, getməliyəm, mən vətən yolunda şəhid olacam.*» Bu sözü hər gün təkrar edirdi ki, şəhid olacam, bu ən böyük şərəfdir. Arzusuna da çatdı. 2000-ci ilin 21 noyabrında cənazəsini gətirdilər. Yoldaşları danışdı ki, Tərtər rayonunun Marquşevan kəndi ətrafında döyüşdə şəhid olub. Ermənilər hücum edibmiş, 10 əsgərlərini, bir polkovniklərini bizimkilər öldürüblər. Yoldaşları deyirdi ki, polkovniklə iki erməni əsgərini Zaur vurdu, özü də qəhrəmanlıqla şəhid oldu. Mənim yeddi oğlum, bir qızım var, amma tək-cə şəhid oğlumla fəxr edirəm. Çünki şəhidliyi Allah hər adama qismət eləmir.

İbrahimov İbrahim Sabir oğlu - 1977-ci ildə doğulub. Üç bacının bir qardaşı idi. 1999-cu ildə Azərbaycan Dövlət Meşəçilik Akademiyasını bitirib. 2000-ci ildə Qalabaldır bələdiyyə-

sinin sədr müavini, 2002- ci ildə isə bələdiyyə sədri seçilib. Ehtiyatda olan leytenant idi. 2010-cu ilin aprelində könüllü olaraq, hərbi xidmətə yollandı. Hərbiçi olmaq çoxdankı arzusu idi. Torpaqlarımızın işğalda qalmasına dözə bilmirdi. Düşmənlə vuruşmaq üçün əlinə fürsət düşmüşdü. Tabeçiliyində olan əsgərlər onu çox sevirdilər. Çünki, İbrahim onları tək komandir kimi deyil doğma qardaş kimi, valideyin kimi qoruyurdu. Sonuncu dəfə də, səngərin qarşısından iki torpaq kisəsi çölə diyirlənib, düşəndə, əsgərlər onu qaldırıb, yerinə qoymaq istədilər. Amma, İbrahim onlara icazə vermədi. Özü səngərdən çölə çıxıb, torpaq kisələrini yerinə qoymağa başladı. Əfsus ki, ikinci kisəni qoyanda, düşmən snayperi ona aman vermədi... Yoldaşları onun nəşini götürmək üçün dörd saat düşmənlə mübarizə etməli oldular.

«Allah yolunda öldürülənləri (şəhid olanları) heç də ölü zənn etmə! Xeyr, onlar öz Rəbbinin yanında diri olub, ruzi (cənnət ruzisi) yeyirlər. Onlar Allahın öz mərhəmətindən onlara bəxş etdiyi nemətə (şəhidlik rütbəsinə) sevinir, arxalarınca gəlib hələ özlərinə çatmamış (şəhidlik səadətinə hələ nail olmamış) kəslərin (axirətdə) heç bir qorxusu olmayacağına və onların qəm-qüssə görməyəcəklərinə görə şadlıq edirlər.»
Quran, «İmran ailəsi» surəsi, 169-170-ci ayələr.

Kərimli kəndi

Kəndin qədim adı Vardanlı olub. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Arxeologiya insitutunun burada apardığı arxeoloji qazıntılar nəticəsində, eramızdan əvvəl ikinci minilliyə aid kurqanlar və əşiyalar tapılmışdır. Bu da kəndin qədim yaşayış məskanı olmasına sübutdur. Hal-hazırda, kəndin orta məktəbi yerləşən ərazidə arxeoloji tədqiqat apararkən, üzərində Yuli Sezarın şəkli olan sikkələr tapılmışdır ki, bu da sərkərdə Lukulun rəhbərliyi ilə Roma qoşunlarının bu kənddə də olmasını sübut edir.

Vardanlı kəndinin adı 1992-ci ildə Milli Məclisin qərarı ilə, XIX əsrdə bu kənddə yaşamış, şair Mücrüm Kərim Vardaninin xatirəsinə «Kərimli» adlanıb. Yeri gəlmişkən qeyd edim ki, şair Kərim Vardani həm klassik, həm də xalq şeiri ənənələrini davam etdirərək, gözəl şeirlər yazmış, Rusiyaya, Dağıstana, Türköyəyə, Ərəbistana səyahət etmiş, ərəb və fars dillərinə dərinlən yiyələnmiş, savadlı, bilikli, mədəni bir şəxs olmuşdur. Onun əsərləri təmiz ana dilində yazılmış gözəl sənət nümunələridir. Bir şair kimi nəinki vətəninə, hətta, onun sərhədlərindən uzaqlarda tanınmış Mücrim Kərim Vardani mənzum və mənşur əsərlər yazmış, maraqlı bir divan qoyub getmişdir. O, vətəninin tarixi,

burada baş verən hadisələr və görkəmli şəxslər haqqında gələcək nəsillərə yadigar qoymağı da düşünən adam idi. Onun doğulduğu və öldüyü tarix dəqiq məlum olmasa da, XIX əsrin birinci yarsında yaşayıb, yaratdığı məlumdur. Haqqında Salman Mümtazın «El şairləri» kitabında və Əzizə Cəfərzadənin tədqiqat əsərlərində məlumat verilir. Qeyd edim ki, professor Əzizə Cəfərzadə 1978-ci ildə Kərim Vardanlının əsərlərini toplayaraq, «Sünbülüstən» kitabını nəşr etdirmişdir. Həmin kitabdan bir bağlamı diqqətinizə çatdırıram ki, həm şarın, həm də Əzizə xanımın ruhu şad olsun:

*Ey ağalar, sizə bir ərz eyləyim,
Munda bir dərya var- ayağı yeddi.
Altmış min şamı yanar içində,
Şöləsi bir çıxar, çırağı yeddi.*

*Necə güldür dərmək olmaz muyundan?
Leyli necə doysun Məcnun boyundan?
Nə çeşmədir, doymaq olmaz suyundan?
Daşında başı var, qaynağı yeddi?*

*Altmış min dərvaza, altmış min bazar,
Altı min içində həm əsası var,
Altmış min məscidi, tamam laləzar,
Alişan taxtı var, otağı yeddi?*

*Bir bağbanın üç yüz altmış bağı var,
Üç yüz altmış bağın, üç budağı var,
Kərimin dünyadan getmiş çağı var,
Səkkiz ev istəyib, otağı yeddi.*

***Kərimli kəndinin dini icması –
xeyriyyə qurumu***

Kərimli kəndinin dini icması 2007-ci ildə yaradılıb. Əsas işi xeyriyyəçilik fəaliyyətindən ibarətdir. Öz kəndlərində və ətraf kəndlərdə olan xəstələr, imkansız ailələr, şəhid ailələri öz problemlərinin həlli üçün onlara müraciət edirlər. Qurumun maliyyə mənbəyi “Çərşənbə ocağı” pirində toplanan ianələrdir. Əmir Kərimovun rəhbərlik etdiyi on iki nəfərdən ibarət bu qurum toplanan ianələri uçota alaraq, kənddə xeyriyyə tədbirlərinə yönəldirlər. Qısa vaxtda ziyarətgahda və onun ətrafında xeyli abadlıq işləri görüldü, daşdan hasar çəkilib, yolların kənarı işıqlandırılıb, kənd məktəbinin təmirinə pul ayrılıb, kənddəki Böyük Vətən müharibəsində həlak olanların xatirəsinə ucaldılmış abidə təmir etdirilib və s. Bir sözlə, indiyədək Azərbaycanın heç bir kəndində, heç bir ziyarətgahda rast gəlmədiyim xeyriyyə işlərinə Kərimlidə rast gəldim. Odur ki, bunu

qeyd etməyə bilməzdim. Onu da qeyd edim ki, kənddə yeni icma yaranana qədər, ziyarətgahda toplanan nəzirlər ancaq şəxsi ciblərə gedər və layiq olmayan yerlərə xərclənərmiş. Hətta, pirdə oturanlar öz aralarında pul üstündə mübahisə etmiş və mübahisə ölümle nəticələnmişdir. Bu və digər xoşagəlməz hadisələrdən cana doyan Kərimli camaatı altı yüz nəfərin iştirakı ilə iclas keçirmiş və doğruluğuna, düzgünlüyünə, xeyirxahlığına görə el-obanın hörmətini qazanan Əmir Kərimovdan dini icmaya və ziyarətgaha rəhbərlik etməyi xahiş etmişlər. Ə.Kərimov onların sözünü yerə salmayaraq, təklifə razılıq verib.

Ziyarətgahdan uzaqlaşdırılan cinayətgar qrup dəfələrlə müxtəlif orqanlara şikayət verib, icmanın işini yoxlatsalar da, hər dəfə icma üzvləri bu yoxlamalardan alnıaçıq, üzüağ çıxıblar. Rayon rəhbərliyi mütəbər yığıncaqların birində elan edib ki, Kərimli dini icmasının düzgünlüyünü yoxlamaq üçün, oradakı nəzr qutusuna bir neçə dəfə böyük məbləğdə iri pul saldım. Hər dəfə də aylıq yekun aktına baxanda, həmin sayda valyutanın aktda qeyd olunduğunu və uçota salındığını gördüm. Bu cür sınaqlardan uğurla çıxdıqlarından, icma üzvləri xalq arasında

hörmət qazanıblar. Həm xeyir, həm də şər işlərdə onlar camaata çox böyük köməklik göstərirlər. Belə ki, xeyir-şər mərasimlərini keçirmək üçün dini icma öz vəsaiti ilə dəmir mağar düzəltdirib ki, içərisinin bütün avadanlığı ilə camaatın ixtiyarına pulsuz verilir. Bundan əlavə, qəbir qazılması, yas mərasiminin idarə olunması da, bir qayda olaraq, xeyriyyə qurumu olan Kərimli dini icmasının vəsaiti ilə həyata keçirilir. Kənd camaatının danışdığına görə, Əmirin atası Qurban kişi də, kəndin xeyir-şərinə yaxından yarayan el ağsaqqalı olmuşdur və keçmiş vaxtlarda öz böyük samovarını, çadırını və s. əşyalarını xalqın ümumi istifadəsinə verib, savab qazanmağı xoşlayarmış. Həmin missiyanı bu gün onun oğlu davam etdirir. Kənd ağsaqqalları onların xeyirxahlığından danışdıqca, yadıma Loğman Peyğəmbərin oğluna vəsiəti düşdü:

“Loğman öyüd-nəsihətinə davam edərək dedi: “Oğlum, dünyada gördüyün hər hansı yaxşı, yaxud pis iş bir xardal dənəsi ağırlığında olsa da, bir qayanın (daşın) içində, yaxud göylərdə və ya yerin təkində olsa da, Allah onu ortaya gətirər (qabağına çıxardar). Həqiqətən, Allah hər şeyə qadirdir.” Quran, “Loğman” surəsi, 16-cı ayə.

Kərimli dini icmasının üzvləri də bu hikməti göz önünə alıb, yaxşılıq etməkdən çəkinmirlər.

Bilirlər ki, nəvaxtsa layiqli qiymətlərini alacaqlar. Necə deyərlər “*Balıq bilməsə də, Xaliq biləcəkdir*”.

Kərimli kəndinin elm adamları

Kərimli kəndi bölgədə ən qədim yaşayış məskəni olduğundan, hələ ta qədimdən burada mədrəsələr fəaliyyət göstərmişdir ki, bu elm ocaqlarında görkəmli şeyxlər (hansı ki, bu gün onların qəbirləri ziyarət olunur.) öz müridlərinə təsəvvüfün sirlərini öyrətmişlər. EA-nın əmkdaşı professor Məşədixanım Nemət Çərşənbə ocağındakı qədim başdaşlarının yazılarını oxuyarkən, onlardan bəzilərinin adlarını üzə çıxarmışdır. Onların adlarını biz də yad edək ki, ruhları şad olsun.

1. Şeyx Davud ağa – *ölüm tarixi Hicri 168-ci il (başdaşı ziyarətgahda keçid daşı adlanır)*.

2. Şeyx Əmirxan - *ölüm tarixi Hicri 177-ci il*.

3. Seyid Əli – *Haşimilər nəslindən, süfiliyin Ələviyyə qoluna mənsub seyid (1852-53)*.

4. Baba Kəsnə Seyid Əli oğlu - *Haşimilər nəslindən olan, Süfiliyin Ələviyyə qoluna mənsub şeyx*.

5. Abd as-Səməd b. İsmayıl Vardanlı (1890)

6. Şeyx Hacı Abdulla b. Dursun Padar (1905).

7. Şeyx Səd b. İsx b. Qədir (1905-06)

8. Şeyx Həlim b. İsa b. Qədim (Həlim Baba, 1905-06).

9. Şeyx Abd as-Salam Əfəndi b. Molla Əhməd Əli Bəyani (*Talalı Şeyx Əhməd Əfəndidən dərs almış Alim, övliya, ölüm tarixi 1907*).

Siyahıdan görünür ki, Kərimli kəndi hələ ta qədimdən bölgədə elmi mərkəz olmuş və bir çox tanınmış İslam alimləri (şeyxlər) burada irşad fəaliyyəti göstərmişlər. Qeyd edim ki, bu ənənə bu və ya digər formada bu gün də davam etməkdədir. Belə ki, bu gün Kərimlidə fəaliyyət göstərən orta məktəb, Azərbaycan elminə bir çox alimlər, dövlət qulluqçuları və iş adamları bəxş etmişdir. Onların yetişməsində xidmətləri olan orta məktəb müəllimlərini də yad edək ki, dünyasını dəyişənlərin ruhu, yaşayanların isə qəlbi şad olsun.

1. Mustafa Əfəndiyev.
2. Baba Vahabov.
3. Sədi Nəcməddinov.
4. Səriyyə Əfəndiyeva.
5. Nəcməddin Nəcməddinov.
6. Fəxrəddin Əhmədov.
7. Zeynəddin Azadov.
8. Səyyad Mövlanov.
9. Ələddin Nəcməddinov.
10. Züləccə Abdulkərimova.
11. Nurcahan Allahverdiyeva.
12. Dadaş Allahverdiyev.

13. Mirömər Əfəndiyev.
 14. Qəni Əliyev.
 15. Əsəd Məhərrəmov.
 16. Zülhəccə Bababyeva.
 17. Yusif Abdiyev.
- Və başqaları

Bu müəllimlərdən dərs alıb, elmin yüksək pilləsinə qalxan alimlər, müxtəlif dövlət qulluğunda çalışan ictimai xadimlər və iş adamları vardır ki, onların da adlarını çəkməyi vacib sayıram.

1. İlyar İdris oğlu Vahabov - *Pedaqoji elmlər namizədi, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin məsul əməkdaşı.*

2. Elman Fərman oğlu Vahabov - *Tibb elmlər namizədi, dossent.*

3. Müseyib İdris oğlu Yunisov - *Coğrafiya elmləri namizədi.*

4. Mehman Nəcməddin oğlu Nəcməddinov - *Kənd Təsərrüfatı elmlər doktoru.*

5. Mənsum Zahid oğlu İsmayılov - *Fizika elmlər namizədi, dossent (dünyasını dəyişib).*

6. Teyyub Qəni oğlu Əliyev - *Elmlər namizədi, Azərbaycan Dövlət Neft Akademiyasının dossent.*

7. Sahib Camı oğlu Camiyev - *Kənd təsərrüfatı elmlər namizədi.*

8. Bəhmən Nəcməddin oğlu Nəcməddinov – *Mingəçevir Dövlət Rayon Elektrik Stansiyasının rəisi.*

9. Aslan Yunis oğlu Nəşibov - *Sovet dönəmində MK-da yüksək vəzifə tutmuş ictimai-siyasi xadim.*

10. Qədim Xalid oğlu Babayev – *Şəki Apelyasiya məhkəməsində hakim.*

11. Famil Hübət oğlu Nəşibov – *Səbail rayon məhkəməsində hakim.*

12. Hikmət Nəcməddin oğlu Nəcməddinov - *Daxili İşlər Nazirliyinin məsul işçisi.*

13. İbram Mürvət oğlu Mahmudov - *Xaçmaz rayon polis şöbəsinin rəisi.*

14. Arif Xalid oğlu Babayev – *Daşkəsən rayon polis şöbəsinin rəisi.*

15. Qəhrəman Ərzuman oğlu Məhərrəmov – *Bakı Elektrik Şəbəkə ASC-də məsul işçi.*

16. Adil İdris oğlu Vahabov – *iş adamı.*

17. Kamran Kamil oğlu Əliyev – *iş adamı.*

Müəllifdən

Bu kitabın çapında mənə maddi və mənəvi dəstək olmuş bütün övliyasevərlərə, həmçinin, “Zərdabi LTD” MMC-nin rəhbərliyinə və kollektivinə öz dərin təşəkkürümü bildirirəm.

Övliyaların xeyir-duası və Aldən və lənizdən əskik olmasın.

MÜNDƏRİCAT

Şeyx Yunus Əfəndi Lələli	3
Hacı İsmayıl Əfəndi	10
Əhməd Bədəvi	21
Şeyx Nurullah Əfəndi	24
Mahmud Axund Baba	27
Şeyx Hacı Əhməd Əfəndi	35
Hürüley Ziyarətgahı	40
Osman Əfəndi	47
Çərşənbə Ocağı	55

PAŞA YAQUB
TORPAĞI
ŞƏRƏFLƏNDİRƏNLƏR

Mətbənin direktoru: *Elman Qasimov*
Dizayner: *Mətanət Əliyızı*

Çapa imzalanmışdır: 10.02.2011
Formatı 84x108 1/16. Həcmi 5 ç.v.
Sifariş №168. Tiraj 1000 (1 z.300)

«Zərdabi LTD» MMC
Nəşriyyat Poliqrafiya müəssisəsi
İş ☎ (012) 514-73-73